

1. HITELEZÉSI CSALÁS – A DEKRIMINALIZÁCIÓ ÉS A REKRIMINALIZÁCIÓ HULLÁMAI KÖZÖTT^{**}

A tanulmány a kötetben rendhagyó módon egy olyan bűncselekményi tényállást (hitelezési csalás) vizsgál, amely – egyes korábbi szabályozásokkal szemben – már nem szerepel az új büntető kódexben, de amelyet (legalábbis a szerző véleménye szerint) rekriminalizálni kellene.

1.1. SZABÁLYOZÁSTÖRTÉNET

A hitelezési csalás esetén nyilvánvalóan különös jelentősége van a jogtörténeti visszatekintésnek, ha egyszer ilyen bűncselekmény csak a korábbi szabályozásokban szerepel.

1.1.1. Az 1878. évi Btk. szabályozása

A jogtörténeti vonatkozásokban – a büntetőjogászoknál (de nem a jogtörténészeknél¹) megszokott megoldást követve – célszerű az első magyar büntető törvénykönyvig visszatekinteni. Egy ilyen visszatekintés azért is hasznos, mert ezen időszak jogirodalma – dogmatikai elemzéseinek részletességét és igényességét tekintve – büntetőjog-tudományunk egyik aranykorát jelentette, így nemcsak bármely szakirodalmi áttekintés nélkülözhetetlen forrása, hanem annak értékeiből mai ítélkezési gyakorlatunk is számos esetben merít.²

Az 1878. évi Btk. alapján „a ki azon célból, hogy magának vagy másnak jogtalan vagyoni hasznot szerezzen, valakit ravasz fondorlattal tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart, és ez által annak vagyoni kárt okoz: csalást követ el”.³ Ezen felül azonban „csalásnak tekintetik [...] ha valaki, habár csalási célzat nélkül, ravasz fondorlattal mást tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart a végett, hogy attól magának hitelezést vagy hitelhosszabbítást eszközöljön

---

^{*} Hollán Miklós PhD (Szeged), tudományos főmunkatárs (Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézete); egyetemi docens (Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Rendészeti Jogi és Igazgatási Tanszék)

^{**} Készült a szerző Bolyai János Kutatási Ösztöndíja (2014-2017) keretében.

¹ BATÓ (2016) 19. o.

² Így pl. az egyik elvi határozat (Legf. Bír. Bhar. III. 1.155/2011. – EH 2011.2392 = EH 2012.05.B4) Pauler Tivadar, Werner Rezső és Finkey Ferenc munkáit idézi, míg Angyal Pál munkáit hivatkozva az 1/1999. Büntető jogegységi határozat, illetve a 3/1999. Büntető jogegységi határozat.

³ 1878. évi Btk. 379. §.

ki”.⁴ Az utóbbi rendelkezés a kódexben külön címet nem kapott, de a jogirodalomban már akkoriban is „hitelezési csalás” elnevezéssel szerepelt, amivel elkülönítették azt az előbbieken idézett ún. „közönséges” csalástól.⁵

1.1.1.1. A rendszerbeli elhelyezés

A hitelezési csalást a kódex a XXXI. fejezetében „csalás” cím alatt szabályozta, de a javaslat indokolása is utalt arra, hogy „a vita [...] részint a körül forog, vajjon tekintettel a cselekmény természetére, ennek a büntetendő csalás fogalma alá foglalása jogilag egyáltalán indokolható-e? részint pedig, tekintettel az egyes büntetőtörvénykönyvek szövegére, a körül forog vajjon ez vagy amaz büntetőtörvénykönyv szerinte bennfoglaltatik-e ezen eset”.⁶

A kódexben szereplő „csalásnak tekintetik” kifejezésből arra lehet következtetni, hogy az 1878. évi Btk. 384. §-ának megfelelő cselekmény külön rendelkezés hiányában nem lenne csalás (vagy legalábbis nem lenne egyértelmű, hogy csalásnak minősül-e). A kódex javaslatának indokolása az első feltételezést erősíti meg, amikor megállapítja, hogy az 1878. évi Btk. 384. §-ában leírt cselekményt „a csalás fogalommeghatározás[a] alá nem tartjuk szubszumálhatónak [...], hanem a cselekménynek mint külön delictumnak a meghatározásában, s ellene egy külön büntetési tétel megállapításában láttuk megoldottnak, s az igazságnak és a jogos érdekének megfelelőleg elintézettnak a kérdést”.⁷

Ezzel van összhangban EDVI ILLÉS azon megállapítása, hogy „a hitelezési csalás csak alakilag tekinthető csalásnak”,⁸ azaz lényegét tekintve (azaz materiálisan) nem. Sőt ANGYAL szerint ez a (tágabb értelemben vett) csalás olyan „különös esete”, amely a közönséges csalástól „alapismérvei tekintetében teljesen különbözik”.⁹ A hitelezési csalás így csak a „quasi csalások”, azaz a közönséges „csaláshoz hasonló, de attól egy vagy más tekintetben eltérő” cselekmények közé tartozik.¹⁰

Éppen a közönséges csalástól való különbségre volt figyelemmel a törvény, amikor „nem nevezi e cselekményt csalásnak, hanem – nem a legszerencsésebb megjelöléssel – csalásnak tekintendő vétségnek”.¹¹ Angyal szerint ugyanis különbség van aközött, hogy valami

---

⁴ 1878. évi Btk. 384. §.

⁵ Vö. EDVI ILLÉS (1909) 336., illetve 338. o.

⁶ Az 1878. évi Btk. indokolását lásd LÖW (1880) 738. o.

⁷ Az 1878. évi Btk. indokolását lásd LÖW (1880) 738. o.

⁸ EDVI ILLÉS (1909) 338. o.

⁹ ANGYAL (1939) 130. o.

¹⁰ FINKEY (1902) 613. o.

¹¹ ANGYAL (1939) 133. o.

csalásnak minősül, vagy csak „annak tekintetik”. A „tekintetik” kifejezés viszont „nem csekély homállyal takarja el a törvény értelmét”, illetve később nehézséget is okozhatott bizonyos dogmatikai kérdések megoldása tekintetében.¹²

A jogirodalomban megkonstruálták a csalás tágabb fogalmát is, amelynek fő ismeréve a „ravasz fondorlattal való tévedésbe ejtés” volt,¹³ amely így átfogta a közönséges csalást és a hitelezési csalást is. Azonban ezen tudományos csalás fogalom sem minden olyan tényállásra illett, ami a kódex csalás című fejezetében szerepelt. E fejezetben ugyanis a kódex büntetni rendelt további a csaláshoz képest szintén előrehozott védelmet jelentő,¹⁴ illetve a már jogviszonyba lépett hitelezők megkárosítására irányuló cselekményeket (pl. hitelező kijátszását a végrehajtás meghiúsítása által,¹⁵ illetve a hitelező csalárd kijátszását csőd esetén kívül¹⁶), amelyek megtévesztetést sem feltételeztek.

1.1.1.2. A polgári út és a büntetőjog viszonya

A korszak szerzőit komolyan foglalkoztatta a csalás tényállása kapcsán a polgári és a büntetőjogi felelősség kapcsolatának akkoriban is igen érzékeny kérdése. Amint azt máig ható érvénnyel KAUTZ megfogalmazta: „a büntetendő tévedésbe ejtés és a megengedett eszélyes magaviselet közti határvonalt kell e büntett fogalommeghatározásában a törvényhozónak megállapítania, mely egyuttal a büntetőjog és a magánjog közötti határvonalt képezi; ezen határvonal épen e téren oly parányi, hogy képzelhető legcsekélyebb elhajlással már a szomszéd területre ájtátszódik és gyakran annyira elmosódik, hogy a legélesebb szem sem képes azt felismerni”.¹⁷

A két jogág viszonyát úgy is megfogalmazták, hogy „a hol a civilis dolus megszűnik, és a kriminális dolus kezdődik”.¹⁸ Valójában azonban a polgári jogi védelem elvi hatóköre nem szűnik meg a büntetőjog határán, hanem azzal párhuzamosan is érvényesül. Szemléletesebb tehát ugyanezen szerző azon megfogalmazása, hogy a büntetőbíróság „főfeladatát az képezi, hogy jogi tudásának egész erejével közbelépjen ott, a hol a polgári jogügylet alakjában jelenik meg a törvénysértés”.¹⁹

---

¹² ANGYAL (1939) 140. o.

¹³ FINKEY (1902) 606. o.

¹⁴ 1878. évi Btk. 385. §.

¹⁵ 1878. évi Btk. 386. §.

¹⁶ 1878. évi Btk. 387. §.

¹⁷ KAUTZ (1881) 600. o.

¹⁸ SZAKOLCZAI (1895) 94. o.

¹⁹ SZAKOLCZAI (1895) 94. o.

Azt is elismerték azonban, hogy a büntetőjogi fellépés – legalábbis bizonyos esetekben – a polgári jogi igények érvényesítésének gyakorlati nehézségeit volt hivatott pótolni. Eszerint a büntető tényállás tág szövegezése „módot ad” a büntető bírónak „arra, hogy óvó kezét kiterjezze akkor a polgár vagyoni érdekei fölé, mikor a civilis bíró praktikus célra vezető hatalma már megszűnt”.²⁰ A büntetőjogi út kihasználása mellett szóló gyakorlatias érv volt az is, hogy „nem olyan egyénnel áll itt szemben a bíróság, ki nem fél a büntetőjogi következményektől, mint a lopásoknál [...], hanem oly bűnözőkkel, kik félnek a büntetéstől, féltik vagyoni, társadalmi állásukat.”²¹

1.1.1.3. A jogi tárgy

A hitelezési csalás jogi tárgya „a vagyonnal való szabad és megfontolt, okszerű rendelkezéshez fűződő, jogi védelmet igénylő érdek”. Ezen „az érdeken nemcsak akkor esik sérelem, ha a rendelkezés nyomán vagyoni kár áll elő, hanem már akkor, ha a rendelkező [...] nem saját érdekeit szolgálva, s így nem az adott helyzetből folyó motívumok mérlegelésével szabadon és nyilván nem okszerűen rendelkezik, illetőleg rendelkezett volna, ha arra sor kerül”.²²

A rendelkezési jog azonban jelen esetben nem általános személyiségi jogként, hanem csak a tulajdon (illetve a vagyon) részjogosítványaként szereplő érdekként részesül védelemben. A hitelezési csalás által ugyanis „nem a tulajdon [vagyon] maga, hanem annak egy része, a szabad rendelkezési jog” szenved sérelmet.²³

A tényállás azonban nem bármilyen vagyoni rendelkezésre, hanem „csak a hitelezés vagy hitelhosszabítás felé irányzott rendelkezésre indítást” rendelte büntetni.²⁴ Ezzel összhangban állapítja meg egy későbbi forrás, hogy „a Csemegi Btk. hatálya idején az ügyleti akarat fondorlattal való befolyásolása önmagában [...] nem volt büntett, mert az ilyen magatartások közül csupán egyet (a hitelezési csalást) rendelt büntetni a törvény, azaz – a contrario – a többi nem [...]”.²⁵

Ez a szűkítés viszont – a rendelkezés jog védelmén alapuló tényállás konstrukciójának elfogadása esetén – mindenképpen megkívánja annak vizsgálatát, hogy mi indokolta a

---

²⁰ SZAKOLCZAI (1895) 95. o.

²¹ SZAKOLCZAI (1895) 95. o.

²² ANGYAL (1939) 132. o.

²³ KULUNCICS (1883) 363. o.

²⁴ ANGYAL (1939) 132. o.

²⁵ RÓNAI/SALAMON (1969) 63-64. o.

hitelezők más jogalanyokhoz képest fokozottabb védelmét. Az ugyanis nem állítható, hogy a hitelezők vagyoni rendelkezési joga többet érne, mint más személyeké.

A későbbi jogirodalomban a hitelezők más gazdasági szereplőkhöz képest erőteljesebb védelmének indokaként arra mutattak rá, hogy „bár a hitelügylet érvényessége is megtámadható megtévesztés címén, de minthogy ez bizonyos időt vesz igénybe, és a tettes célja éppen az, hogy bizonyos ideig használhassa a tőkét, ezért a megtámadhatóság nem nyújtott kellő védelmet a hitel megtévesztéssel való megszerzése ellen. Az egyéb ügyleteknél a megtámadhatóság és az eredeti állapot helyreállítása kellő védelmet nyújtott”.²⁶

Ez az okfejtés jól illeszkedik az 1878. évi Btk. azon alapkoncepciójába, amely szerint a megtévesztő cselekmények ellen akkor szükséges a büntetőjogi védelem, ha a polgári jogi nem elegendő.²⁷ Azt azonban még ennek a feltevésnek az elfogadása sem magyarázza meg, hogy más – pl. dolgokon fennálló – használati jogosultság elvonása ellen miért nem kellett a jogosultnak a megtévesztés ellen külön védelmet nyújtani. Ha ugyanis valaki megtévesztéssel mástól használati célból megszerez egy lovat, akkor a kölcsönkérő eredeti célja ugyanúgy beteljesül, a jogosultnak pedig éppúgy nem jut elegendő jogi védelmet az ügylet megtámadhatósága, azonban az 1878. évi Btk. 384. §-a alapján mégsem kap büntetőjogi védelmet.

A hitelezőket védő külön tényállás léte sokkal jobban igazolható, ha a büntetendőség megalapozásaként egy másik érdeket is figyelembe veszünk. A hitelezési csalás büntetni rendelve eszerint arra vezethető vissza, hogy „végeredményben ugyanazon materiális eredményre vezet^{het}”, mint a közönséges csalás.²⁸ A hitelezési csalás tehát „szorosan véve *veszélyeztetési bűncselekmény*”, mivel „a törvény figyelembe vette annak a veszélynek a lehetőségét, mely a hitelezőt az ily csalárd módon kieszközölt hitelnyújtásnál a kihitelezett érték visszanyerése tárgyában fenyegeti”.²⁹

A bűncselekmény lényege tehát „a hitelező követelési jogának veszélyeztetésében [...] áll”.³⁰ A büntetni rendelés által megelőzni kívánt károkozás tehát nem a kölcsön kifizetéséhez, hanem annak vissza nem fizetéséhez kapcsolódik. A kár tehát a kölcsönszerződés alapján a hitelezőnek járó és határidőben meg nem fizetett tartozás, ami a szerződésen alapuló kártérítési kötelezettség alapjául szolgál.

²⁶ RÓNAI/SALAMON (1969) 63-64. o.

²⁷ Vö. 1.1.1.2. cím.

²⁸ EDVI ILLÉS (1909) 338. o. Kiemelés tőlem – H.M.

²⁹ ANGYAL (1939) 139. o.

³⁰ FINKEY (1902) 614. o.

A hitelezési csalás büntetni rendelését (azaz a büntetőjogi felelősség előre hozatalát) éppenséggel a tényállásban tipizált cselekmények károkozásra való fokozott alkalmassága támasztja alá. A veszélyeztetésre alkalmasság a megtévesztő magatartásból ered, hiszen a hitelezési csalás esetén „a kölcsönzött pénznek visszafizetése, sőt visszafizethetése a legtöbb ilyen esetben olyan viszonyoktól és esélyektől tételtik függővé, melyektől a hitelező, ha ez iránt ravaszul nem szedetik rá, vagyonának megtérítését nem tette volna függővé”.³¹

A megtévesztés azonban önmagában nem elegendő a vagyoni viszonyok veszélyeztetéséhez, hanem ahhoz a hitelviszony is szükséges. Ha a hitelező vagyonának értéke nem is változik meg a hitelezés következtében, de annak szerkezete igen (mégpedig kockázatosabbra). A hitelügyletet megelőzően a hitelező birtokában lévő készpénz ugyanis nyilvánvalóan csak összegében ugyanaz, mint egy korlátolt felelősségű társasággal szemben fennálló követelés.

Erre figyelemmel nemcsak fogalmilag, hanem jogpolitikai szempontból is lényeges a hitel büntetőjogi fogalmának meghatározása, hiszen ez határolja körül a vagyon értékének megtévesztésen alapuló veszélyeztetései közül azokat, amelyeket a jogalkotó fokozott védelemben kíván részesíteni. A törvény ugyanis nem bünteti azokat az üzleti megtévesztéseket, amelyeknél hitelviszony nem jelenik meg, hanem a megtévesztett vagyonának szerkezete pusztán megváltozik.³²

Önmagában a hitelviszonyban rejlő kockázat azonban nem indokolja a vagyont veszélyeztető cselekmények büntetni rendelését. Minden hitelviszonyban benne rejlik a nem fizetés kockázata, de a hitelezéssel együtt járó vagyonveszélyeztetés lehetősége büntetőjogi beavatkozást csak akkor igényel, ha a sértett részéről nem önkéntes (azaz pl. megtévesztésen alapuló) kockázatvállalásról van szó.

A hitelezési csalás bizonyos esetei a vagyoni viszonyok tekintetében már a rendelkezési jog elvonása esetén is sérelmet okozhatnak, még akkor is, ha a követelést végső soron majd kamatostul kiegyenlítik. A pénz feletti használati jogosultság csalárd elvonása ugyanis – ha értékcsökkenést nem is okoz, de – elmaradt hasznót jelenthet. Lehetnek ugyanis olyan kedvező befektetési lehetőségek, amelyeket a megtévesztett hitelező aktuálisan mobilizálható tőke hiányában nem tud igénybe venni. Ilyenkor viszont a megtévesztés folytán elmaradt hasznót a kikötött kamat későbbi megítélése sem kompenzálja.

---

³¹ Az 1878. évi Btk. indokolását lásd Löw (1880) 738. o.

³² A kérdésre lásd 1.1.2. cím.

Abban az időszakban csak egészen elvétve jelentkezett olyan felfogás, amely a tényállás háttérében valamilyen közösségi érdeket jelölt meg, de ilyenként nevesítették pl. a tisztességes kereskedelmi forgalmat.³³

1.1.1.4. Az elkövetési magatartás

A hitelezési csalás elkövetési magatartása a tévedésbe ejtés vagy a tévedésben tartás volt, ami megegyezett a csalás korabeli törvényi meghatározásával.³⁴ Akkoriban is elterjedt volt azon felfogás, hogy a tévedésbe ejtés aktív, míg a tévedésben tartás passzív magatartás³⁵ lenne. Ennél azonban helyesebb az a dogmatikai konstrukció, hogy mindkét magatartás elkövethető tevással és mulasztással is, elhatárolásuk pedig a tévedéshez való időbeli viszonyuk alapján lehetséges.³⁶

A tévedésbe ejtés másban valósággal ellentétes képzet felkeltése, ami állítás, illetve ráutaló magatartás (akkori kifejezéssel konkludens cselekedet) által is elkövethető.³⁷

A tévedésben tartás a már létrejött tévedés pozitív cselekvéssel való megerősítése, illetve tévhit felfedezésének megakadályozása is lehet. Nem minősül tévedésben tartásnak azonban, ha valaki „mást tévedéséről föl nem világosít”, hanem azt csak fölhasználja. Így pl. a műértő képáros valamilyen műtárgyat áron alul vesz meg.³⁸

A hallgatás tehát csak akkor lehet eszköze a tévedésbe ejtésnek (de a tévedésben tartásnak is), ha „a jogügylet megkötésénél olyan dolgokat hallgatott-e el az illető, amelyeknek elmondása az ügyszorgalom biztonsága érdekében közszokás szerint kötelessége lett volna.”³⁹ A korabeli német büntetőjogtudóstól (MERKEL) idézett *bon mot* szerint, ha az igazmondás általános kötelesség lenne, akkor mézeskalácsosnak figyelmeztetnie kellene vevőjét, hogy a sok nyálánkság megárt, ne vegyen annyit.⁴⁰

1.1.1.5. Az elkövetési mód

A hitelezési csalás elkövetési módja a ravasz fondorlat volt, ami a kódex eredeti szabályozásában még a csalás tényállásában is szerepelt.⁴¹ A ravasz fondorlat ismérve

---

³³ SZAKOLCZAI (1895) 95. o.

³⁴ VARGHA (1886) 105. o.

³⁵ IRK (1933) 613. o.

³⁶ ANGYAL (1939) 43-46. o.

³⁷ EDVI ILLÉS (1909) 305. o.

³⁸ EDVI ILLÉS (1909) 306-307. o.

³⁹ EDVI ILLÉS (1909) 306. o.

⁴⁰ VÖ. FINKEY (1902) 609. o. 1. l.j.

⁴¹ VARGHA (1886) 105. o.

következtében „a büntetendő csalás nem terjedt ki a tévedésbe ejtés minden esetére, hanem csak azokra, amelyek ellen a használt eszköz általános társadalmi jellegű veszélyességénél fogva sem a magánvédelem (az élet rendes tapasztalatainak tekintetbevétele), sem a *civilis reprobatio* nem elegendő védelmet nem nyújt. Ellenben ahol az élet rendes tapasztalata és a magánjogi védelem elegendő a kár megelőzésére, ott ez elvénél fogva: »vigilantibus jura« – a csalás” nem volt büntethető. A kódex alapjául szolgáló jogalkotási koncepció szerint „a ravasz fondorlat képezi az elhatároló ismérvet a *fraus civilis* és *fraus criminalis*, azaz a csalárd megkárosítás polgári jogilag és büntető jogilag releváns esetei között”.⁴²

Az elhatárolás alapja „a ravaszság fogalmára is figyelemmel mennyiségi” volt, azonban „a büntetendő rész kezdőpontjának meghatározására” akkoriban „nem sikerült a pozitív biztosság kellékeivel bíró formulát föltalálni”.⁴³ A ravasz fondorlat fogalmának értelmezése ugyanis korántsem volt egységes a joggyakorlatban, számos döntés pedig egyáltalán nem találkozott a jogirodalom helyeslésével.⁴⁴ A leginkább vitatott kérdés az volt, hogy az egyszerű hazugság, s az ígéret vagy szerződési kötelezettség meg nem tartása; ha az illető a szerződést már eredetileg ily szándékkal kötötte meg, ravasz fondorlatnak tekintendő-e.⁴⁵

Abban viszont egységes volt az álláspont, hogy a ravasz fondorlatot a megtévesztett személy körülményeihez képest kellett értelmezni,⁴⁶ Ennek alapján, ha valaki a saját körében szerzett élettapasztalatokat figyelembe nem veszi, s emiatt rászedik: ez esetben fondorlat nem forog fenn, akárminő műveltségű vagy állapotú legyen is az illető. Ha azonban saját észbeli fölfogásának és műveltségének megfelelő körütekintéssel élt, s ennek ellenére megcsalták, akkor az eszköz ravasz fondorlatnak tekintendő.⁴⁷ A „bírónak azt kell szem előtt tartania, hogy a törvény nem lehet a nagykorúak gondnoka s így bárminő [...] üzleti fogást (reklám) nem tekinthet bűncselekménynek, ellenben az alacsonyabb értelmi színvonalon állók csalárd kizsákmányolását büntetni óhajtja akkor is, ha az nem valami nagyszabású fondorlattal, hanem egyszerű rászedéssel történt is”.⁴⁸

A közönséges csalásról szóló rendelkezés „helyébe” az 1908. évi XXXIII. törvény (1908. évi Bn.) a következő rendelkezése lépett: „a ki azon célból, hogy magának vagy másnak

---

⁴² EDVI ILLÉS (1909) 308. o.

⁴³ EDVI ILLÉS (1909) 308. o.

⁴⁴ Vö. EDVI ILLÉS (1909) 313-315. o.

⁴⁵ FINKEY (1902) 608. o.; EDVI ILLÉS (1909) 313. o.

⁴⁶ FINKEY 1902. 609. o.; EDVI ILLÉS (1909) 309-310

⁴⁷ EDVI ILLÉS (1909) 310. o.

⁴⁸ Finkey (1902) 609. o., hasonlóan Irk (1933) 613. o.

jogtalan vagyoni hasznot szerezzen, valakit fondorlattal tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart és ez által annak, vagy másnak vagyoni kárt okoz, csalást követ el”, amelyek kísérlete büntetendő.⁴⁹ A módosítás indoka az volt, hogy a gyakorlat a ravasz fondorlatnak szűk körű magyarázatával igen sokszor nemcsak az egyszerű hazugságot, hanem a tervszerű megtévesztést is kizárta a büntetés alól.⁵⁰

A Bn. hatálybalépése után „a közösséges csalásnál a [...] »fondorlattal« [kifejezéssel] helyettesítette a ravasz fondorlatot, míg a hitelezési csalásnál [...] az utóbbit meghagyta”.⁵¹ EDVI ILLÉS szerint ez pusztán „következetlenség volt”.⁵² Míg ANGYAL szerint „a törvény különbséget kíván tenni két elkövetési cselekvés között, mert nem tehető fel, hogy – amikor egy tollvonással megtehetné volna – ok nélkül érintetlenül hagyja a »ravasz« jelzőt a 384. §-ban”.⁵³ Nem is lett volna egyébként dogmatikai hiba, ha a jogalkotó a ravasz jelző meghagyásával szándékosan hagyja szűkebbre a hitelezési csalás tényállását, mint a közösséges csalásét. A kiegészítő védelmet nyújtó pl. veszélyeztetési bűncselekmények hatóköre ugyanis gyakran már objektív oldalon is szűkebb, mint a jogtárgy sérelmét pönalizáló büntető rendelkezéseké.

IRK szerint a Bn. alkalmazása esetén kifejezetten elhatárolási elem volt, hogy „a megtévesztéshez nem elégséges az egyszerű, hanem ravasz fondorlat[...] szükséges”.⁵⁴ Ezzel szemben Angyal szerint „bírói gyakorlatunk már a [z 1908. évi] Bn. életbelépése előtt erősen kitérítette a ravasz fondorlat fogalmi körét, úgy, hogy azóta s ma is a két fogalom között elvileg fennállott – különben is alig megkonstruálható – különbség gyakorlatilag elenyészett.”⁵⁵ Ehhez hasonlóan EDVI-ILLÉS szerint is ennek „észrevehető következményei azonban ennek nem lesznek, mert a fondorlat, [...] magában foglalja a ravaszságot és így majdnem azonos a ravasz fondorlattal”.⁵⁶

---

⁴⁹ 1908. évi Bn. 50. §.

⁵⁰ IRK (1933) 613. o.

⁵¹ EDVI-ILLÉS (1909) 338. o.

⁵² EDVI-ILLÉS (1909) 338. o.

⁵³ ANGYAL (1939) 135. o.

⁵⁴ IRK (1933) 616. o.

⁵⁵ ANGYAL (1939) 135. o.

⁵⁶ EDVI-ILLÉS (1909) 309., illetve 338. o.

1.1.1.6. Az eredmény és más következmények

A hitelezési csalás „eredménye [...] bár a törvény kifejezetten nem említi, nyilván – a sértett tudatvilágában *beállott vagy fenntartott tévedés*.”⁵⁷

A befejezettséghez „nem kell, hogy a sértettben a hitelnyújtásra vagy a hitelhosszabbítására vonatkozó elhatározása valósággal létrejött legyen s még kevésbé kell, hogy a hitelezési ügylet megkötött legyen”⁵⁸ Erre figyelemmel nem fogadható el azon kisebbségi nézet, hogy a bűncselekményhez az is kellett volna, hogy „a hitelezés egyedül a rászedésnek eredménye volt”.⁵⁹

A bűncselekmény megvalósulásához a lehető „legkevésbé kell, hogy hitelező károsodott, vagy akár hogy a hitelezett szolgáltatás veszélyben legyen”⁶⁰ A hitelezési csaláshoz „nem szükséges” többek között „csalási eredmény (vagyon károkozása)” sem.⁶¹

A jogirodalom szerint a kár akkor következik be, ha a sértett „vagyon helyzete kedvezőtlenebbé vált, ha tehát az a kérdéses esemény után értékében csökkent”.⁶² Az akkoriban elfogadott álláspont szerint a kár büntetőjogilag is nemcsak a vagyon értékének tényleges csökkenése (*damnum emergens*), hanem vagyon haszon megghiúsulása is lehet (*lucrum cessans*).⁶³

A károsítás föltétele minden esetben az, hogy megfelelő *aequivalens* vagy egyáltalában nem forog fenn vagy kisebb mértékben létezik, mint amennyi a kár kiegyenlítésére szükséges.⁶⁴ Nem valósul meg viszont kár, így csalás sem „oly esetben, midőn az érték kevesbedésével szemben megfelelő (*aequivalens*) haszon áll, s az utóbbi amazzal kiegyenlíti, vagyoni károsodás nem forog fenn”.⁶⁵

Ezzel összhangban a javaslat indokolása szerint „maga kölcsönzés nem képez még kárt. Sőt még az a tény hogy a kölcsönző rászedetés, a kölcsönvevő részéről használt hamis

---

⁵⁷ ANGYAL (1909) 138. o.

⁵⁸ ANGYAL (1909) 138. o.

⁵⁹ KULUNCSICS (1883) 363. o.

⁶⁰ ANGYAL (1909) 138-139. o.

⁶¹ IRK (1933) 616. o.

⁶² EDVI ILLÉS (1909) 318. o.

⁶³ FINKEY (1902) 609. o.; EDVI ILLÉS (1909) 319. o.

⁶⁴ EDVI ILLÉS (1909) 318. o.

⁶⁵ EDVI ILLÉS (1909) 319. o.

űrügök, valótlán szövevények, chmerikus fikciók által bíratott a kölcsönadásra: még nem állapít meg az elsőnek részén veszteséget, vagyoni kárt [...]”.⁶⁶

1.1.1.7. A szándékosság

Az elkövető szándékának ki kell terjednie a megfelelő tényállási elemekre, így a tévedésbe ejtésre, vagy tévedésben tartásra.⁶⁷

Egyes álláspontok szerint a sértetti rendelkezésre is ki kell terjednie a szándéknak.⁶⁸ Mivel azonban a hitelezésről szóló döntés nem objektív tényállási elem,⁶⁹ így arra álláspontom szerint nem az elkövető szándékának, hanem célzatának kell kiterjednie.⁷⁰

A javaslat indokolása tartalmaz egy olyan mondatot, amely szerint „*még az is meg lehet, hogy a hitelező megkárosítása magának a fondorlatos úton kölcsönhöz jutottnak sem volt szándékában*”.⁷¹

Ebből egyrészt levezethető, hogy a sértett megkárosítására – mivel az nem objektív tényállási elem – az elkövető szándékának nem kell kiterjednie. Tipikus esete a bűncselekménynek, amikor az elkövető a hitelt vissza akarja fizetni, de utóbb úgy alakulnak a viszonyai, hogy arra nem képes. Ilyen esetekben az ilyen cselekmény (legalábbis némelykor) „a károsítási szempontból tekintve a culpa jellegével bír.”⁷²

1.1.1.8. A célzat

A hitelezési csalás célzata, hogy a tettes „magának hitelezést vagy hitelhosszabbítást eszközöljön ki”. A célzat tartalmát leíró két fogalom vagylagos szerepeltetése következtében a tényállás nem kizárólag jövőbeli, hanem a tényleges hitelezőt is védi. Az 1878. évi Btk. viszont ennek alapján nem rendelte büntetni a hitel megszüntetése vagy pusztá csökkentése érdekében tanúsított megtévesztéseket.

1.1.1.1. Az önálló tettesek köre

A törvény azt tekintette tettesnek, ki a cselekményt avégből követi el, hogy a tévesztett személytől „magának” eszközöljön ki hitelezést vagy hitelhosszabbítást. Ebből következően a „betűmagyarázat”, azaz szó szerinti „értelmezés mellett [...] az, aki a[1878. évi Btk.] 384. §

---

⁶⁶ LÖW (1880) 738. o.

⁶⁷ EDVI ILLÉS (1909) 326-327. o.

⁶⁸ EDVI ILLÉS (1909) 326-327. o.

⁶⁹ Vö. 1.1.1.6. cím.

⁷⁰ Vö. 1.1.1.8. cím.

⁷¹ LÖW (1880) 738. o. Kiemelés tőlem – H.M.

⁷² SZEGŐ (1905) 62. o.

minden tényálladáki elemét megvalósítva más részére való hitelkieszközlés céljából cselekszik, nem volna tettes, szóval nem követné el tettesi minőségben a vétséget; de akkor tettesi cselekmény hiányában nem volna felelősségre vonható az sem, akinek érdekében felhívására, vagy az ilyem ajánlkozás elfogadásával a tévesztésen nyugvó, hitelezés kieszközlésére irányuló cselekményt elkövették (nem mint tettes, mert a tettesi cselekményből semmit meg nem valósított, de nem mint felbújtó vagy bűnsegéd sem, mert alapbűncselekmény hiányában e bűnrészességek meg nem állapíthatók)”.⁷³

Angyal szerint „kiküszöbölendő ezt az inkonvenieniciát, a [1878. évi Btk.] 384. §-t, a jog azon akaratához mérten kell értelmezni, mely abban megnyilvánul. [...] S mi a jog akarata. Kétségen kívül a hitelező rendelkezési szabadságnak megvédése....” Márpedig „nyilván közömbös volt előtte vajjon az ily célú tévesztő cselekmény elkövetője a maga vagy más részére akarta-e a hitelezést kieszközölni. A hitelezőt védeni kívánó törvény nem akarhat bizonyos irányban kedvezményezni s nem akarhat éppen úgy rést ütni önmagán úgy, hogy azon mindenki büntetlenül kisurranjon” Ennek alapján a magának kifejezés „felesleges”, azt „éppúgy nem kellett volna a 384. § szövegébe felvenni, mint ahogy nem vette fel azt a törvény más helyütt sem”.⁷⁴

A fenti eszmefuttatás önmagában teleologikus értelmezésként elfogadható, de a tényállás egyértelmű nyelvtani, logikai és rendszertani és történeti értelmezésével szemben álláspontunk szerint nem érvényesíthető. A közönséges csalás tényállásában ugyanis a jogalkotó kifejezetten kiemelte, hogy a bűncselekményt az követi el, „a ki azon célból, hogy magának vagy másnak jogtalan vagyoni hasznot szerezzen”. Ennek alapján a közönséges csalásnál helyes az az értelmezés, hogy közömbös, hogy a tettes magának vagy másnak kívánja e vagyoni hasznot megszerezni.⁷⁵ Ebből azonban *argumentum a contrario* éppen az következik, hogy a hitelezési csalás esetén a jogalkotó szándékában állt a büntetőjogi felelősséget a saját részre igényelt hitelekre korlátozni. Ezen következtetés helyességét a rendszertani értelmezés keretében csak megerősíti, hogy hitelezési csalás, mint kiegészítő védelmet nyújtó tényállás objektív hatóköre szűkebb is lehet a jogi tárgy sérelmét pönalizáló bűncselekménynél. Az előkészítő anyagok alapján pedig „e szó »magának« a vétség tényálladékanak szabatosabb meghatározása céljából vétettet fel”.⁷⁶

---

⁷³ ANGYAL (1939) 141. o.

⁷⁴ ANGYAL (1939) 142. o.

⁷⁵ EDVI ILLÉS (1909) 323. o.; FINKEY (1902) 610. o.

⁷⁶ LÖW (1880) 761. o.

1.1.1.2. A magánindítvány

Az 1878. évi Btk. alapján „csalás miatt a sértett fél, – a 384. § esetében pedig a hitelező indítványára indítandó meg a bünvádi eljárás.”⁷⁷ A miniszter indokolás szerint „a hitelezés végetti csalárdságra vonatkozóan külön ki kellett emelni a hitelezőt, mert ezen vétség esetében [...] még nem lévén kár, nem lévén károsított, ha e külön felemlítés elmarad: e legenyhébb esete a csalásnak hivatalból lenne üldözendő”⁷⁸ Ezek szerint a hitelező még nem minősült sértett felnek, talán azért, mivel e fogalom akkoriban még nem terjedt azokra, akiknek az érdekét a bűncselekmény csak veszélyeztette.

Az 1878. évi Btk. 116. §-a alapján „a magánfél, a mennyiben a törvény kivételt nem tesz, az ítélet kihirdetése előtt indítványát vissza is vonhatja”. Ennek a lehetőségnek igen komoly hatása volt a gyakorlatban, mivel szerint „a feljelentések 95 %-át a panaszosok visszavonják, mert kiegyeznek a panaszolttal”. Ezzel kapcsolatos ügyészi kritika szerint „a bíróság nem arra való, hogy ijesztőül szolgáljon, melynek ha megvolt anyagi haszna a panaszosra, további közbenjárást többé igénybe nem veszik”. Ezzel szemben viszont a jogirodalom szerint „épen az, hogy a feljelentések 95 %-a visszavonatik, mutatja a helyes irányt. Mutatja azt, hogy a büntető bíróság beavatkozása szükséges, jótékony gazdaságilag és erkölcsileg, mert kötelezettségének teljesítésére szorítja azt az adóst is, ki a polgári bíró minden hatalmával leszámolt”. Ennek alapján „konstatáljuk továbbá azt az elvitázhatatlan elvet is, hogy a büntető-bíróságoknak ép úgy, mint a polgári bíróságoknak igenis egyik célját képezi, hogy a büntény által okozott kár helyreépíttassék, és épen nem tekinthető a büntető bíróság hivatása lealacsonyításának az, ha a fél, mikor ép a csalás deliktuma által elesik attól, hogy polgári úton követelését behajthassa, a büntetőbíróság jogsegélyét veszi igénybe azon célból, hogy jogos követeléséhez jusson”.⁷⁹

Az 1908. évi Bn. 50. §-a hatályon kívül helyezte a csalás és a hitelezési csalás magánindítványhoz kötöttségéről szóló rendelkezést. Megszűnt tehát annak lehetősége, hogy a hitelező a büntetőjogot a teljesítésre irányuló kényszereszközként használja.

---

⁷⁷ 1878. évi Btk. 390. §.

⁷⁸ Az 1878. évi Btk. javaslatának miniszteri indokolát ld. LÖW (1880) 764. o.

⁷⁹ SZAKOLCZAI (1895) 94-95. o.

1.1.1.3. A büntethetőség megszűnése

A jogirodalomban volt olyan értelmezés is, hogy ha „a tettes a nyert kölcsönt rendes időben visszafizeti, a tényálladék meg nem állapítható, mert a hitelező veszélyeztetése elesett”.⁸⁰

Ez az értelmezés azonban nem fogadható el, mivel a kölcsön visszafizetése nem érinti a tényálladék megvalósulását. A hitelező veszélyeztetése ráadásul csak a vagyon állaga tekintetében szűnt meg, a rendelkezési jog sérelme a hitel folyósításával bekövetkezett.⁸¹

A kölcsön visszafizetése csak akkor nyerhetett volna büntetőjogi jelentőséget, ha arra a jogalkotó kifejezetten büntethetőséget megszüntető okot konstruált volna. Annak is csak abban az időszakban lett volna gyakorlati jelentősége, amikor a (visszavonható) magánindítvány már nem volt a hitelezési csalás üldözhetőségének feltétele.⁸² Egy ilyen rendelkezés egyébként nem lett volna idegen büntetőjogunk akkori rendszerétől sem, mivel az 1878. évi Btk. esetében is megszokott volt, hogy az előrehozott felelősséget teremtő tényállásoknál a törvény a jogi tárgy sérelmének megakadályozását a büntethetőség megszűnésével jutalmazza.⁸³

1.1.1.4. A stádiumok

A hitelezési csalás a tévedés létrejöttével befejezett, azaz „itt zárja be a törvény szinte türelmetlenül a folyamatot és minősíti bevégeztnak a cselekményt, holott az élet nem áll meg”. A hitelnnyújtás vagy hitelhosszabítás „a törvényes tényálladékon immár túlmenő mozzanat, mely súlyosító körülményként értékelhető”.⁸⁴

A hitelezési csalás esetén tehát a „bevégeztség” (ezt akkoriban a mai befejezettség értelemben használták⁸⁵) „jogilag – a törvény akaratából – sokkal korábbi szakaszban áll be, mint amelyhez a természetes gondolkodás köti”.⁸⁶ Ráadásul a hitelezési csalás nemcsak a közönséges csaláshoz képest hozza előre a büntetőjogi felelősséget, hanem a hitelezési csalás tényállása által védett jogi tárgyakat tekintve is. A vagyon vonatkozásában ez nyilvánvaló, hiszen ennek sérelme akkor következik be, amikor a tettes az általa csalárdul felvett hitelt nem tudja törleszteni, ez azonban a fentiek szerint jóval a tényálláson túli következmény. A

---

⁸⁰ FINKEY (1902) 614. o.

⁸¹ A jogit tárgyak tekintetében vö. 1.1.1.3. cím.

⁸² Vö. 1.1.1.2. cím.

⁸³ Így pl. az 1878. évi Btk. 159. §-a a lázadás kapcsán.

⁸⁴ ANGYAL (1939) 140. o.

⁸⁵ Vö. pl. 1878. évi Btk. 107. § 1. pont.

⁸⁶ ANGYAL (1939) 139. o.

hitelezési csalás megvalósulása azonban a rendelkezési jog sérelmét sem feltételezi, hiszen a jogalkotó még a hitelhosszabbítására vonatkozó elhatározást (döntést) sem követelte meg a büntetőjogi felelősség feltételeként. A hitelezési csalás tehát nemcsak a vagyon, hanem annak részjogosítványa a vagyonnal kapcsolatos rendelkezés tekintetében is veszélyeztetési bűncselekményt képezett.

A hitelezési csalás kísérlete a megtévesztésre irányuló cselekmény, amely a tévedést nem idézi elő,⁸⁷ illetve már a megtévesztő levél feladása is.⁸⁸ A hitelezés csalás vétség volt, kísérletének büntetni rendeléséről viszont a Btk. nem rendelkezett. Márpedig az 1878. évi Btk. alapján „a büntett kísérlete mindig, - a vétségé azonban csak a törvény különös részében meghatározott esetekben büntetendő”.⁸⁹

A hitelígénylest tartalmazó levél megírása azonban már csak – e bűncselekménynél szintén nem büntetendő – előkészület.⁹⁰

A Bn. 50. §-a büntetni rendelte a csalás vétségének kísérletét is. Ez a rendelkezés azonban – mivel a cselekmény nem minősül, csak tekintendő csalásnak – nem terjedt ki a hitelezési csalásra.⁹¹

1.1.1.5. A büntetési tétel

A hitelezési csalás nem a csalásra az 1978. évi Btk. 383. §-ában meghatározott, hanem külön büntetési tétel alá esik.⁹² A hitelezés csalás büntetési tétele – a csalás vétségéhez hasonlóan – „egy évig terjedhető fogház”. Hitelezési csalás esetén a kódex pénzbüntetés (mellékbüntetésként való) alkalmazását nem tette lehetővé, míg a „csalás vétsége [...] ötszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel” is büntethető volt.⁹³

A hitelezési csalásra nem hatottak ki azok a minősítő körülmények, amelyek miatt a csalás büntettet képezett és öt évig terjedhető börtönnel és kétezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel volt büntetendő.⁹⁴ Ezek egy része (pl. „a csaló, csalás miatt már két ízben megbüntetve volt, és utolsó csalása elkövetését megelőző büntetésének kiállása óta tiz év még nem telt el”⁹⁵)

---

⁸⁷ ANGYAL (1939) 139-140. o.

⁸⁸ ANGYAL (1939) 139. o.

⁸⁹ 1878. évi Btk. 65. § második mondat.

⁹⁰ ANGYAL (1939) 139. o.

⁹¹ ANGYAL (1939) 140-141. o.

⁹² Angyal (1939) 134. o.

⁹³ 1878. évi Btk. 379. § és 383. §.

⁹⁴ Így pl. 1878. évi Btk. 380. § II. fordulat és 381. §.

⁹⁵ 1878. évi Btk. 381. § 3. pont

elvileg a hitelezési csalás esetén is alkalmazható lett volna. A hitelezési csalásnak azonban volt saját „meghatározást nyújtó és büntetést rendelő” tényállása,⁹⁶ és annak tekintetében a törvény nem mondta ki, hogy az (közönséges) csalásként büntetendő. Éppen ezt igazolja a logikai értelmezés (*argumentum a contrario*) is, hiszen egy másik (a kódex rendszerében csalásnak minősülő) tényállás kapcsán a törvény kifejezetten úgy rendelkezett, hogy „csalást követ el, és a jelen fejezetben megállapított különbségek szerint meghatározott büntetéssel büntetendő”.⁹⁷

1.1.1.6. A közönséges csaláshoz fűződő Iviszony

A hitelezési csalás törvényi tényállása kifejezetten tartalmazza a „habár csalási célzat nélkül” kitételt. A hitelezési csalás tényállásának amúgy megengedő megfogalmazását a jogirodalomban úgy értelmezték, hogy a hitelezési csalásnak „nem szabad azon célból történni, a mi a közönséges csalásnak alkotó eleme”.⁹⁸

A törvény ugyan a csalási célzat fogalmát nem határozza meg, de a két tényállás összevetéséből „kétségtelen hogy a[z 1878. évi Btk.] 384. §-ban meghatározott csalási célzat alatt csakis a[z 1878. évi Btk.] 379. §-ban meghatározott célzatot [...] lehet és kell érteni”.⁹⁹ A közönséges csalás tényállása az „a ki azon célból, hogy magának vagy másnak jogtalan vagyoni hasznot szerezzen” kitételt tartalmazza.

A csalási célzat értelmezéséhez kulcsfontosságú azon megállapítás, hogy a kárnak és a haszonnak kölcsönösnek (korrelát) kell lenni, vagyis ami a sértettnek a kár, annak kell a tettes vagy más részére jogtalan haszon gyanánt szerepelni.¹⁰⁰ Erre figyelemmel viszont a csalás nem pusztán károkozási szándék vagy jogtalan haszonszerzési célzat, hanem szándékolt károkozásból való haszonszerzés,¹⁰¹ azaz „jogtalan gazdagodás [célzata] más rovására”.¹⁰²

Hitelezés esetén csalási célzat tehát akkor állt fenn, ha „már a priori a viszontteljesítés alóli kibúvás, az equivalens megtagadása, elvonása által a hitelező vagyoni állagának csökkentése célzott”.¹⁰³ Ha tehát „a hitel igénybe vétele oly körülmények között történt

---

⁹⁶ ANGYAL (1939) 134. o.

⁹⁷ 1878. évi Btk. 385. §.

⁹⁸ VARGHA (1886) 105. o., hasonlóan ANGYAL (1939) 134. o.; HEIL (1897) 249. o.

⁹⁹ HEIL (1897) 249. o.; Angyal (1939) 142. o.

¹⁰⁰ FINKEY (1902) 609-610. o. A célzott „vagyoni haszonnal correlatióban kell lennie az okozott vagy okozni szándékozott kárral” EDVI ILLÉS (1909) 328. o.

¹⁰¹ Lásd ebben a tekintetben a javaslat indokolásának fejtegetéseit LÖW (1880) 741. o.

¹⁰² EDVI ILLÉS (1909) 338. o.

¹⁰³ KULUNCICS (1883) 364. o.

[...], hogy a tettes a hitel igénybe vételénél nem számíthatott arra, hogy elvállalt fizetési kötelezettségének meg fog felelhetni”, akkor „a tettesnek az a tudata, hogy a hitelbe kapott értéket ellenérték nélkül kapja, hogy tehát hitelezője ezzel az értékkel károsodik, míg ő maga ezzel az értékkel jogtalanul gazdagodik, a csalási célzatot teljesen kimeríti”.¹⁰⁴

Az irodalomban olyan álláspont is megjelent, amely önmagában a károkozás alapján kívánta a közönséges és a hitelezési csalást elhatárolni. Ezzel szemben azonban rámutattak arra, hogy az, hogy valaki „vagyonni kárt okozott a hitelezőjének”, az „egymagában véve a közönséges csalás tényálladékát ki nem meríti”, ha „a fődolog [...] a jogtalan vagyoni haszon szerzésére irányuló célzat” hiányzik.¹⁰⁵

Az egyik álláspont szerint szerint „magában a hitelezésben vagy hitelhosszabbításban való részesedés nem esik a vagyoni haszon fogalma alá”, mert ilyenkor „a mérleg eredménye változatlan”.¹⁰⁶ Ha a hitelnyerést vagyoni haszonnak minősítenénk; úgy minden a 384. § alá esőnek látszó tényálladék a Bn. 50. §-a alá esnék, ami a 384. §-nak elvértelenedését jelentené”.¹⁰⁷

Ezzel szemben azonban álláspontom szerint hitelnyerés esetén is elképzelhető, hogy az elkövető jogtalan haszonszerzésre törekszik. Az ilyen cselekmény azonban csak addig hitelezési csalás, amíg ezt a hasznat a pénz jogosulatlan használatából, nem pedig a hitelező vagyonsökkenéséből kívánja megszerezni. Így viszont rögvest érthetővé válik az is, hogy a hitelezési csalást nem önmagában a jogtalan haszonszerzési, hanem a fentiek szerint értelmezett csalási célzat hiánya jellemzi.

A „hitelezési csalás törvényes fogalma alá a tényálladék csak akkor és illetőleg addig tartozik, ameddig kizárólag hitelnyerési vagy hitelhosszabbítási célzat vezet”.¹⁰⁸ Az 1878. évi Btk. 379. és 384. §§-ainak egybevetése bizonyítja, hogy „a törvényhozó a hitelezést s a hitelhosszabbítást a vagyoni haszonnal ellentétbe helyezte”.¹⁰⁹ Ez lényegében azt is jelenti, hogy amennyiben a csalási célzat fennáll, akkor a hitelnyerési (hitelhosszabbítási célzat) fogalmilag kizárt. Így tehát akinek az a célja, hogy „mások megkárosításával megának jogtalan vagyoni hasznat szerezzen, az abból a célból és nem hitelnyerés céljából

---

¹⁰⁴ HEIL (1897) 251. o.

¹⁰⁵ VARGHA (1896) 106. o.

¹⁰⁶ HEIL (1897) 250. o.; ANGYAL (1939) 142-143. o.

¹⁰⁷ ANGYAL (1939) 142. o.

¹⁰⁸ ANGYAL (1939) 137. o., HEIL (1897) 249. o.

¹⁰⁹ HEIL (1897) 250. o.

cselekszik”.¹¹⁰ Más megfogalmazásban ilyenkor „a hitelnyerési célzat csak az álarcz, mely mögött a tettesnek valódi célzata rejtőzik.” Azonban „minősítésre nézve döntő célzat alatt nem az álcélzat, nem az ürügy, hanem a valódi célzatot kell érteni”.¹¹¹

A két tényállás viszonyát érintően mindenképpen hangsúlyozni kell, hogy a hitelezési csalás nem speciális a csaláshoz képest. A gyakorlat ugyanis „hajlandó a 379. § feltétlen kizárásával a 384. §-alkalmazni mindannyiszor, valahányszor a vádlott terhére eső cselekmény hitelnyerés alakjában jelentkezik, vagyis mihamarabb alakilag a cselekmény abban áll, hogy a tettes magának hitelezést eszközölt ki”.¹¹² Angyal példákkal is bemutatja, hogy a „bírói gyakorlat nem egyszer afelé a felfogás felé hajlott, hogy a Bn. 50. §-ának kizárásával a Btk. 384. §-át alkalmazza, mihamarabb megállapítást nyer, hogy a tettest hitelnyerési vagy hitelhosszabbítási cél vezeti, holott nyilvánvaló, hogy a tettes fizetéseképtelensége tudatában és tehát valósággal jogtalan vagyoni haszon szerzésére irányuló célzattal vette igénybe (vagy akarta igénybe venni) a hitelt s így cselekménye közönséges csalás”.¹¹³

1.1.1.7. Részösszegzés

A hitelezési csalás első hazai szabályozása a következőképpen jellemezhető:

- I. A hitelezési csalást a jogalkotó önálló, de a közönséges csaláshoz kapcsolódó tényállásban rendelte büntetni. A bűncselekmény szabályozásának indokaként merült fel a polgári jogi védelem gyakorlati elégtelensége is.
- II. A hitelezési csalás jogi tárgya a hitelező vagyona, illetve vagyoni természetű rendelkezési joga volt, amely érdekek tekintetében a tényállás előrehozott büntetőjogi védelmet biztosított. Az absztrakt veszélyeztetési konstrukció alapja a hitelviszonyból és a megtévesztésből együttesen eredő fokozott kockázat volt. A hitelezési csalás a vagyon tekintetében nem annak állagát, hanem a hitel megtérülését veszélyeztette.
- III. A hitelezési csalás elkövetési magatartásaként a törvény a tévedésbe ejtést vagy a tévedésben tartást nevesítette.
- IV. A hitelezési csalás elkövetési módja a ravasz fondorlat volt, amire figyelemmel a megtévesztő magatartások egy része nem büntetőjogilag, hanem csak polgári jogilag volt releváns. Ezzel a konstrukcióval a jogalkotó nem kívánta

---

¹¹⁰ HEIL (1897) 251. o.

¹¹¹ HEIL (1897) 250-251. o.; ANGYAL (1939) 137. o.

¹¹² HEIL (1897) 250., 252. o.

¹¹³ ANGYAL (1939) 137. o.

- szükségtelenül korlátozni a gazdasági élet szabadságát, miközben a fogalom sértettre konkretizált értelmezése alkalmas volt arra, hogy a joggyakorlat többletvédelmet nyújtson az erre rászoruló (pl. alacsony műveltségű) hitelezőknek.
- V. A hitelezési csalás megvalósulásához csak a tévedésbe ejtés (vagy a tévedésben tartás) volt szükséges, a hitellel kapcsolatos tényleges rendelkezés, illetve a károkozás nem képezte a tényállás elemét.
- VI. A tényállás nyelvtani (logikai, rendszertani és történeti) értelmezés alapján csak azokra a megtévesztésekre terjedt ki, amikor a tettes saját magának kívánt hitelt vagy hitelhosszabbítást biztosítani. A jogirodalom egy része azonban a büntetendőséget (látszólag teleologikus értelmezéssel, de valójában annak határait feszegetve) kiterjesztette az olyan megtévesztésekre is, amelyek mások hitelhez jutását szolgálták.
- VII. A törvényi tényállás a közönséges csalástól való elhatárolás alapjaként kifejezetten nevesítette a csalási célzat hiányát. Ezen utóbbi fogalom kapcsán az korabeli jogirodalom külön hangsúlyozta a károkozási szándék és a haszonszerzési célzat tartalmának immanens összefüggését (a kár és a haszon ún. korrelációját). Erre figyelemmel a közönséges csalást a hitelezési csalástól nem önmagában a károkozási szándék, illetve nem is pusztán a jogtalan haszonszerzési célzat, hanem a kárból való haszonszerzés hiánya határolta el.
- VIII. A hitelezési csalás kapcsán már akkoriban is jelentkezett az alulminősítés veszélye, amely szerint ezen (enyhébb) tényállást a joggyakorlatban olyan esetekre is alkalmazni kezdik, amelyek valójában csalásként minősülnek.
- IX. A hitelezési csalás az eredeti szabályozás szerint magánindítványra üldözendő bűncselekmény volt, az 1878. évi Btk. törvényes lehetőséget biztosított a magánindítvány visszavonására is. Mindez módot adott a hitelezőknek arra, hogy az általuk előterjesztett magánindítvány visszavonását kilátásba helyezve segítsék elő polgári jogi igényük érvényesítését.

1.1.2. A dekriminalizáció évtizedei

1.1.2.1. Az 1961. évi Btk.

A hitelezési csalás tényállását az 1961. évi Btk. nem vette át, az akkoriban irányadó jogirodalom szerint azt „mint elavultat, elhagyta”.¹¹⁴

---

¹¹⁴ RÓNAI/SALAMON (1968) 63. o.

A csalás tekintetében fennmaradt az a bírói gyakorlat, amely „nem tekinti kárnak [...] a fondorlattal kieszközölt hitel nyomán keletkező anyagi veszteséget” Ebben a vonatkozásban „hitelügylet alatt nem csupán a készpénz-, illetve áruhitelezést kell érteni, hanem minden olyan ügyletet, ahol a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás időben a szokásosnál távolabb esik egymástól. Ez az időbeli távolság (időintervallum) az, amely alatt az adós a hitelező pénzét használja”.¹¹⁵

A hitellel kapcsolatos „elkövetés csak akkor valósítja meg a csalást, ha a tettes nem kölcsönt, vagy hitelt akar szerezni, hanem kárt akar okozni. Ha az eset körülményeiből azt a következtetést lehet levonni, hogy a tettes a kölcsönformát csupán megtévesztésül használta, de a kapott összeget eleve nem is állt szándékában visszafizetni, úgy a csalás megállapítható. De megállapítható akkor is, ha a kölcsön felvételének időpontjában (a terhelt) semmiféle reális lehetőséggel nem rendelkezik a kölcsön visszafizetésére. Ebből a körülményből egymagában is – egyéb bizonyítékok nélkül – arra kell következtetni, hogy a tettes kárt akart okozni, hiszen neki kellett a legjobban tudnia, hogy semmiféle lehetősége nincs a kölcsön visszafizetésére”.¹¹⁶

Nem változtat ezen „a következtetés helyességén az sem, ha esetleg a tettes korábbi hitelezőit úgy elégíti ki, hogy újabb sértettet károsít meg »kölcsön« felvételével és ebből fizet. Az ilyen láncolatossorozat azon része is büntetett tehát, amely részében a tettes a kárt utóbb (újabb bűncselekményből szerzett pénzzel) megtérítette”.¹¹⁷

1.1.2.2. Az 1978. évi Btk.

Az 1978. évi Btk. eredeti szabályozása sem tartalmazott a hitelezési csalásra vonatkozó rendelkezést. Ebben az időszakban irányadó kommentár szerint „nem jön létre csalás, ha az elkövető csupán a hitel megszerzése végett téveszti meg a sértettet, és csupán később alakul ki benne az elhatározás, hogy a kölcsönt nem fizeti vissza. *Egymagában azon az alapon, hogy az adós a lejáratkor nem tudja visszafizetni a kölcsönt csalás megállapításának nincs helye*”. Az idézett korabeli joggyakorlat alapján „viszont az, aki eladósodott voltának, fizetéseképtelenségének az elhallgatásával vesz igénybe kölcsönt, amit nyilvánvalóan nem képes visszafizetni és ilyen módon a kölcsön adó sértetett megtéveszti, csalást követ el”.¹¹⁸

---

¹¹⁵ RÓNAI/SALAMON (1968) 63. o.

¹¹⁶ RÓNAI/SALAMON (1968) 63. o.

¹¹⁷ RÓNAI/SALAMON (1968) 63. o.

¹¹⁸ BAGI (1986) 890. o.

1.1.3. A rekriminalizáció

A hitelezési csalásról szóló tényállást a büntető jogszabályok módosításáról szóló 1994. évi IX. törvény 14. §-a iktatta be az 1978. évi Btk. 297/A. §-ába. Az 1994. május 15. napjától hatályos tényállás alapján három évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő, aki „gazdasági tevékenység gyakorlásához folyósítandó hitel nyújtásának, megszüntetésének vagy a hitelfeltételek megváltoztatásának kedvező elbírálása érdekében valótlan tartalmú okiratot használ fel”.¹¹⁹

A javaslat indokolásának – a véglegesen elfogadott tényálláshoz fűződő része szerint – „a hitelezői védelem erősítése érdekében ez a tényállás előbbre hozza a büntethetőséget, amikor a hitel felvételénél történő megtévesztést rendeli büntetni, ha ez annak érdekében történik, hogy az elkövető a hitelt megkapja, vagy kedvezőbb feltételeket állapítsanak meg”.¹²⁰

1.1.3.1. A rendszertől elhelyezés

A jogalkotó a tényállást a gazdasági, azon belül is a „gazdálkodási kötelelességeket és a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények”¹²¹ közé helyezte el. A gazdasági bűncselekmények ettől eltérő tudományos csoportosításában a tényállás a „hitelezők büntetőjogi védelmét” szolgáló tényállások közé helyezik el, amelyek elkülönülnek a pusztán a gazdálkodási kötelelességeket és a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekményektől.¹²²

1.1.3.2. A büntető és polgári jog viszonya

A büntető és polgári jog viszonyát illetően az ítélkezési gyakorlatban a csalás kapcsán megállapították, hogy „téves továbbá az az álláspont is, hogy a kölcsöntartozások visszafizetésének kikényszerítésére csupán a polgári jogi szankciók szolgálhatnak. Abban az esetben ugyanis, ha az elkövető egy polgári jogi aktus során a bűncselekmény törvényi tényálláselemét is megvalósítja, már a büntetőjog hatálya alá tartozó cselekményről van szó, és ez büntetőjogi szankciókat eredményez. Következik ez abból is, hogy ha a polgári jogi jogügylet során bűncselekmény valósul meg, a szerződés érvénytelenné válik, és a polgári jog szabályai ilyen esetben már háttérbe szorulnak”¹²³

¹¹⁹ 1978. évi Btk. 297/A. §. Hatályos 1994. május 15. napjától 2013. január 31. napjáig

¹²⁰ Az 1994. évi IX. törvény javaslatának 14. §-ához fűzött indokolás.

¹²¹ 1978. évi Btk. XVII. fejezet I. cím.

¹²² MOLNÁR (2009) 31-32. o.

¹²³ Legf. Bír. Bfv.III.1988/1998. sz. – BH 2000. 6.

1.1.3.3. A jogi tárgy

A hitelezési csalás a törvény rendszerében való elhelyezése¹²⁴ inkább kollektív jogi tárgy védelmére utal. Ugyanakkor a kapcsolódó miniszteri indokolás szerint „a hitelezői védelem erősítése érdekében [...] a tényállás előbbre hozza a büntethetőséget”.¹²⁵ Ebben a vonatkozásban lényeges lehet a jogirodalom azon megállapítása is, hogy a cselekmény „sérti a hitelező hitelpolitikáját, illetve „fokozza a hitelnyújtás kockázatosságát, csökkenti annak biztonságát”.¹²⁶ Mindezt összegezve a hitelezési csalás elsődleges jogi tárgya a gazdálkodás és a hitelviszonyok rendje, illetve másodlagosan a hitelezők rendelkezési joga (hitelpolitikája, végső soron pedig vagyona) volt. A korábbi szabályozáshoz¹²⁷ képest tehát (elsősorban a rendszertani értelmezés alapján) megállapítható, hogy a jogi tárgyak közül – legalábbis a jogalkotó szándéka szerint – a közösségi érdekek védelme került előtérbe.

1.1.3.4. Az elkövetési tárgy

A bűncselekmény elkövetési tárgya a valótlan okirat, amely magán, illetve közokirat is lehet. A hitelkérelemhez mellékelte tipikus iratok:

- a cégbírósi iratok;
- az esetleges tartozásokra vonatkozó hatósági igazolások;
- esetleges működési engedélyek;
- az előző év vagy évek gazdasági mérlegei, adóbevallásai;
- a kérelmet megelőző hónap főkönyvi kivonata;
- a cég gazdasági tevékenységét érintő jelentősebb szerződések;
- a hitel fedezetére vonatkozó dokumentáció.¹²⁸

Az okiratnak valótlan tartalmúnak kell lennie, ilyen

- az a hamis közokirat, amely nemcsak formailag, hanem tartalmilag is hamis,
- az a közokirat, amelynek tartalmát hamisították meg;
- az a hamis közokirat, amely úgy készült, hogy valaki abban működött közre, hogy hivatalos személy jog vagy kötelezettség létezésére, megváltozására vagy megszűnésére vonatkozó valótlan adatot, tényt vagy nyilatkozatot foglaljon közokiratba;

---

¹²⁴ Vö. 1.1.3.1. cím.

¹²⁵ Az 1994. évi IX. törvény javaslatának 14. §-ához fűzött indokolás.

¹²⁶ MOLNÁR (2009) 105. o.

¹²⁷ Vö. 1.1.1.1. cím.

¹²⁸ TÓTH (2002) 237. o.

- az a hamis közokirat, amelyet hivatalos személy lényeges tény hamisan foglalva közokiratba, hivatali hatáskörével visszaélve készített,
- az a magánokirat is, amely (alaki hamisságától függetlenül) valótlan tartalmú.

Nem valótlan tartalmú azonban

- az a közokirat, amely csak alakilag hamis, azaz amelynek nem az a kiállítója, akit az irat feltüntet;
- az a közokirat, amely más nevére szól,
- az a magánokirat, amely csak alakilag hamis, de valós tartalmú.

1.1.3.5. Az elkövetési magatartás

A hitelezési csalás elkövetési magatartása a valótlan tartalmú okirat felhasználása. Ennek körébe tartozik lényegében minden olyan tevékenység, amelynek következtében a valótlan tartalmú okirat eljut a hitel tárgyában döntésre jogosult intézményhez vagy személyhez.

A felhasználás megvalósítása nem feltételezi a készítésben (meghamisításban) való közreműködést, ahogy a készítésben (meghamisításban) való közreműködés sem minősül felhasználásnak.

1.1.3.6. Az eredmény hiánya

Annak ellenére, hogy a bűncselekmény elnevezése csalás, annak megvalósulásához nem szükséges sem a tévedés kialakulása,¹²⁹ sem a hitel folyósítása (vagy más az adós szemszögéből kedvező döntés meghozatala).¹³⁰

A hitelezési csalásnak továbbra is lehetett az a következménye, hogy a hitelezőnek elmaradt hasznát okozott (az elkövető a forrást nagyobb kamattal is ki tudta volna helyezni). Az ilyen elmaradt haszon azonban a Btk. alkalmazásában – szemben a korábbi joghellyel¹³¹ – a kifejezett büntetőtörvényi definícióra tekintettel nem minősült kárnak (hanem csak vagyoni hátránynak).¹³²

A tényállás eredményként nem feltételezte büntetőjogi értelemben vett kár bekövetkezését sem.¹³³ Sőt a hitelezési csalás nem is járt kár okozásával, amikor azt olyan ügyben állapították meg, amikor a megszerzett pénzkölcsön visszafizetésére is sor került.¹³⁴

---

¹²⁹ VARGA (2004) 1093. o.

¹³⁰ TÓTH (2002) 238. o.

¹³¹ Vö. 1.1.1.6. cím.

¹³² 1978. évi Btk. 137. § (1) bek. 5. pont.

¹³³ VARGA (2004) 1093. o.

¹³⁴ Vö. 3/2009. Büntető jogegységi határozat, rendelkező rész 2. pont.

Az azonban hitelezési csalás esetén sem volt kizárt, hogy – különösen a hitel visszafizetésének más okból utólagosan bekövetkező elmaradása (és a fedezet érvényesíthetőségének hiánya) miatt – vagyonban okozott értékcsökkenés következzen be.¹³⁵

1.1.3.7. A gazdasági tevékenység nem objektív tényállási elem

A gazdasági tevékenység csak a tényállás célzatában szerepelt, így annak – a felhasználás időpontjában – ténylegesen nem kell ténylegesen léteznie. Erre tekintettel nem tartjuk helyesnek azt a joggyakorlati megállapítást, hogy „a hitelezési csalás [...] kizárólag a gazdasági tevékenység körében követhető el”.¹³⁶

1.1.3.8. Az önálló tettes

A bűncselekmény önálló tettese bárki lehet, amennyiben az elkövetés gazdasági tevékenység gyakorlásához folyósítandó hitel célzatával valósították meg.

Az ellenkező álláspont szerint a bűncselekmény „tettese lehet bárki, aki gazdaági tevékenységet folytat”.¹³⁷ Ehhez képest még inkább szűkítő nézet szerint „a hitelezési csalás büntettét tettesként csak a gazdasági tevékenységet folytató társaság nevében eljárni jogosult személy követheti el, ő használja fel a valótlan tartalmú okiratot a benyújtással”.¹³⁸

Mivel a gazdaági tevékenységnek objektíve nem kell fennállnia a bűncselekmény megvalósulásához,¹³⁹ így a törvény az önálló tettesek körét erre tekintettel nem szűkítette le.

Az ellenkező felfogás alapjaként Molnár arra is utal, hogy „a tulajdonképpeni gazdasági bűncselekményeket tettesként értelemszerűen csak az ilyen értelemben meghatározott gazdasági tevékenységet folytató személy követheti e. Ide sorolható a pl. a hitelezési csalás [(1978. évi Btk.) 297/A. §]”.¹⁴⁰ Azt azonban álláspontom szerint nehéz megállapítani, hogy mi alapján minősül valamely tényállás tulajdonképpeni gazdasági bűncselekmények, illetve hitelezési csalás miért tekinthető ilyennek. Azt ugyanis Molnár is elismeri, hogy „van [...] olyan gazdasági bűncselekmény is, amely ugyan kizárólag gazdasági tevékenységhez kapcsolódóan valósulhat meg, tettese azonban nem felétlenül gazdasági tevékenységet

¹³⁵ A károkozási szándék kérdésére nézve lásd a 1.1.3.9. címet.

¹³⁶ Legfelsőbb Bíróság Bfv.I.567/2009/4.

¹³⁷ MOLNÁR (2009) 109. o.

¹³⁸ Fővárosi Törvényszék B.827/2004/52.

¹³⁹ Vö. 1.1.3.7. cím.

¹⁴⁰ MOLNÁR (2009) 13. o.

folytató személy”.¹⁴¹ Álláspontom szerint a hitelezési csalás is éppen az utóbbi – ezek szerint nem tulajdonképpeni – gazdasági bűncselekmények közé tartozott.

1.1.3.9. A szándékosság

A hitelezési csalás csak szándékos elkövetés esetén büntetendő, ennek tudati oldalán a tettesnek tudnia kell, hogy a felhasznált okirat valótlan tartalmú. Az okirat valótlan tartalmába a tettesnek elegendő belenyugodnia, még akkor is, ha a célja a gazdasági tevékenység gyakorlásához, folyósítandó hitel nyújtásának, megszüntetésének vagy a hitelfeltételek megváltoztatásának kedvező elbírálása. Újabb példáját látjuk tehát annak, hogy a célzat csak általában, de nem feltétlenül feltételez egyenes szándékot.¹⁴²

Ha az elkövetőnek eleve nem volt visszafizetési szándéka, akkor a terhére – károkozási szándékára (és abból való jogtalan haszonszerzés) célzatára figyelemmel – csak közönséges csalást lehetett megállapítani.¹⁴³

1.1.3.10. A célzat

A hitelezési csalás célzatos bűncselekmény, amely akkor valósult meg, ha a valótlan okirat felhasználása gazdasági tevékenység gyakorlásához folyósítandó hitel nyújtásának, folyósított hitel megszüntetésének vagy (a folyósított vagy folyósítandó) hitel feltételei megváltoztatásának kedvező elbírálása érdekében történik. A korábban hatályos tényálláshoz¹⁴⁴ képest tehát kifejezetten nevesíti a hitel megszüntetését, míg a hitel feltételei megváltoztatása magában foglalja a hitelhosszabbítást.

I. Az 1978. évi Btk. a hitel fogalmát nem definiálta. Így a jogirodalom számára kézenfekvőnek tűnt ezt a kifejezést alapvetően más jogszabályok, így kezdetben az 1959. évi Ptk.,¹⁴⁵ illetve az 1991. évi Ptk.,¹⁴⁶ illetve az utóbbit felváltó 1996. évi Hpt.¹⁴⁷ alapján értelmezni.¹⁴⁸ Az egyes szerzők között azonban abban már nem volt egyetértés, hogy a többféle hitelfogalom közül melyiket tartják elsődlegesnek, illetve mi a jogkövetkezménye annak, ha a pénzmozgás az egyik fogalomnak nem felel meg.¹⁴⁹

---

¹⁴¹ MOLNÁR (2009) 13. o.

¹⁴² Így pl. GELLÉR (2008) 150. o., illetve csak „általában” van ilyen viszony NAGY (2008) 129.

¹⁴³ Vö. 1.1.3.16. cím.

¹⁴⁴ Vö. 1.1.1.8. cím.

¹⁴⁵ 1959. évi IV. törvény 522. §.

¹⁴⁶ 1991. évi LXIX. törvény 3. § (6) bek. (hk.)

¹⁴⁷ 1996. évi CXII. törvény 2. számú melléklet I. fejezet 10. pont.

¹⁴⁸ Így pl. TÓTH (2002) 238. o., VARGA (2004) 1090. o.

¹⁴⁹ Vö. pl. TÓTH (2002) 238. o. MOLNÁR (2009) 108. o.

II. Amennyiben a hitel fogalmát kizárólag és szigorúan a Hpt.-ben szereplő rendelkezések alapján értelmezzük a büntetőjogban is, akkor ennek a dogmatikai következménye (lehet) az is, hogy a tényállás alkalmazásában hitelezőként csak (pénzintézetet) hitelintézetet ismerünk el.¹⁵⁰ A hitelezők körét a hitelintézetekre korlátozó felfogás másik (erőteljesebb érve) a tényállás jogtárgy-harmonikus értelmezése¹⁵¹. Ennek körében Molnár arra utal, hogy a tényállás jogi tárgya a „gazdasági rend”, míg a hitelezők érdeke „ennek keretében” részesül védelemben.¹⁵² Ezen álláspont arra figyelemmel konzekvens, hogy a hitelezés rendjét nem sértheti egy olyan magatartás, aminél a hitelezés törvényes keretein kívül helyezkedik el.

Ha azonban a tényállás – ha ez a rendszerbeli elhelyezéséből nem is következik – a hitelezők vagyoni érdekeit is védi, akkor a hitelezési csalás sértettje nem kizárólag pénzintézet hitelintézet lehet. Vagyoni érdeke ugyanis azon (akár természetes, akár jogi személy) hitelezőnek is van, aki a tettes célzata szerint a tényállásban szereplő hitelt (beleértve abba egy egyszeri kölcsönt is) nyújtáná. Ilyen elvi alapon – a csalásnál általában elismert tételekkel¹⁵³ is összhangban – a hitelezési csalás körében is védelemben részesülnek azok, akik magunk is jogellenes cselekményt valósítottak meg, így a sértettek köréből nem zárható ki az sem, aki az üzletszerű hitelnyújtáshoz nem rendelkezik a Hpt. által megkívánt engedéllyel, illetve aki egyszeri (de a 1959. évi Ptk. alapján semmis) uzorakölcsönt nyújtott.¹⁵⁴ Sőt hitelezőként az is büntetőjogi védelemben részesül, aki az 1978. évi Btk. 298/D. §-a alapján jogosulatlan pénzintézeti (majd pénzügyi) tevékenységért,¹⁵⁵ illetve uzorabűncselekmény miatt tartozott büntetőjogi felelősséggel.

III. A tettes célzata szerint hitelben részesülő személy bárki lehet, nem kizárólag az okiratot felhasználó tettes. Ellenkező értelmezés a tényállás szövegéből csak akkor következne, ha abban a „gazdasági tevékenysége gyakorlásához folyósítandó hitel” szerepelne. A tényállás szövege azonban birtokos személyjelet nem tartalmaz, ezáltal a jogalkotó nyitva hagyta azt a lehetőséget, hogy más személy az okirat felhasználója és más a hiteljogviszony jogosultja.¹⁵⁶ Tényállásszerű tehát az is, ha a kezes a hitelintézet közvetlen megkeresésére valótlán tartalmú jövedelemigazolást ad be.

---

¹⁵⁰ MOLNÁR (2009) 108. o.

¹⁵¹ Erről az alaptörvény előtti időszakra büntetőjogi vonatkozásban lásd SZOMORA (2009) 11-17., illetve azt követően HOLLÁN (2013) 62-63. o., illetve SZOMORA (2015) 10-11. és 27. o., valamint GÁL (2016). 337-338. o.

¹⁵² MOLNÁR (2009) 108. o.

¹⁵³ BH 1991. 184., illetve Papp (1996) 665. o.

¹⁵⁴ 1959. évi Ptk. 202. §.

¹⁵⁵ VARGA (2004) 1092. o., TÓTH (2002) 238. o.

¹⁵⁶ VARGA (2004) 1092. o.

IV. A tényállás a megszerezni kívánt hitel jellemzőjeként határozta meg a hitel gazdasági tevékenységgel való kapcsolatát. A „hitelezési csalás büntette megállapításának feltétele, hogy az elkövető a hitelt – csalárd módon ugyan, de – a gazdasági tevékenységének gyakorlásához szerezze meg”, illetve kívánja megszerezni.¹⁵⁷

A tényállás beiktatásakor a gazdasági tevékenység fogalmát a Btk. nem határozta meg, így a gyakorlat a más jogszabályokban található definíciókra, vagy a közgazdaságtan meghatározásaira volt utalva.¹⁵⁸

A hitelezési csalás tényállásának beiktatása idején pl. az egyéni vállalkozókról szóló törvény tartalmazott csak „gazdasági tevékenység” fogalmat. Ennek alapján gazdasági tevékenység az üzletszerűen – ellenérték fejében, nyereség- és vagyonszerzés céljából, rendszeresen – folytatott termelő vagy szolgáltató tevékenység.¹⁵⁹ Ezt a hitelezési csalás tekintetében is megfelelően alkalmazható volt, még olyan esetben is, amikor a hitel jogosultja nem egyéni vállalkozó volt.

A 2007. évi XXVII. törvény 31. §-a iktatta be az 1978. évi Btk.-ba azon értelmező rendelkezést, amely szerint a kódex XVII. fejezete (így a hitelezési csalás tényállása) vonatkozásában „gazdasági tevékenység a bevétel elérése érdekében vagy azt eredményező módon saját kockázatra rendszeresen végzett termelő, kereskedelmi vagy szolgáltató tevékenység.” A módosító törvény javaslatának indokolása szerint ezut azért kellett megtenni, mert „a gazdasági tevékenység” fogalma „a Btk. több tényállásában is megjelenik”.¹⁶⁰

Ha a hitel nem kapcsolódik gazdasági tevékenységhez, akkor hitelezési csalás bűncselekménye nem állapítható meg. Így pl. akkor sem, amikor a terheltek a hitelek „fedezetül is szolgáló járművek értékét, egyben vételárát valótlannul 5 mFt-ban, illetve 3,2 mFt-ban jelölték meg”, holott a „járművek szerződéskori tényleges értéke ugyanis 600.000, illetve 200.000 Ft-ot tett ki”. . A „pénzintézeteket a kölcsön folyósítása érdekében hamis okiratok felhasználásával mindkét esetben megtévesztették”, de „a terhelteknek a kölcsön felvételekor szándékában állt a felvett kölcsön visszafizetése”, így csalás sem volt megállapítható e vádpontokban. A cselekményt azért követték el, hogy „az egyik esetben 2 millió Ft, míg a másik esetben 2 millió 560 ezer Ft kölcsön felvehető legyen”, de a járművekkel nem kívántak gazdasági tevékenységet végezni, így a cselekmény hitelezési

¹⁵⁷ Legfelsőbb Bíróság Bfv.III.264/2010/6.

¹⁵⁸ Egy másik a gazdasági tevékenység fogalmát tartalmazó bűncselekményi tényállás (a pénzmosás) kapcsán így Gál/Sinku (2008) 129-139. o.

¹⁵⁹ 1990. évi V. törvény 2. § (1) bek. (hk.)

¹⁶⁰ A 2007. XXVIII. törvény javaslatának 25-28. §-ához fűzött indokolás.

csalásnak sem minősülhetett. A cselekményeket a Legfelsőbb Bíróság magánokirathamisításnak minősítette, de annak kapcsán a megállapította, hogy „a terhelt magatartása, [...] tulajdonképpen a hitel megtévesztéssel történő megszerzésének minősül, vagyis ún. hitelezési csalás”.¹⁶¹

Egy másik ügyben a Fővárosi Bíróság Katonai Tanácsa a vádlottak cselekményét az 1978. évi Btk. 297./A.§-ába ütköző hitelezési csalás büntettének minősítette, amikor lakásvásárlás céljára felvenni kívánt munkáltatói kölcsön igénylésekor valótlan adatot adott meg.¹⁶² Ezzel szemben a Fővárosi Ítéltábla rámutatott, hogy amint arra a katonai ügyész, illetve a vádlottak védője helyesen hivatkozott hitelezési csalás nem állapítható meg, mivel a vádlott „nem gazdasági tevékenység gyakorlásához folyósítandó hitelt igényelt”, hanem lakásvásárlás céljából.¹⁶³

E két ügy azonban az elemzőben felveti annak a gyanúját is, hogy a hitelezési csalás tényállásának a gazdasági tevékenységgel kapcsolatos hitelekre szűkítése indokolatlan volt. A Legfelsőbb Bíróság határozatának szóhasználata pedig mutatja azt is, hogy ebben az időszakban is lehetnek olyan cselekmények, amelyek ha nem is a kódex alapján, de a köznap szóhasználat szerint hitelezési csalásnak minősültek.

Ha az elkövető gazdasági tevékenység célzata hiányában (de gazdasági tevékenységet hamisan ígérve) vesz fel hitelt, akkor rendszerint nem hitelezési, hanem közönséges csalásért felelt.¹⁶⁴ Ha ugyanis a visszafizetési szándék hiányzik, akkor sok esetben ez együtt jár azzal is, hogy a gazdasági tevékenység célzata sem állapítható meg. Így csalást állapítottak meg, amikor „nem volt olyan gazdasági tevékenység sem, amely hitel igénybevételét indokolta volna”,¹⁶⁵ illetve amikor „szó sem volt gazdálkodásról, illetőleg nemcsak hamis okiratok felhasználása történt meg, hanem károkozás is. A kölcsön és járuléka nem lettek teljesítve, a jogtalan haszon gyanánt megszerzett pénzt I.rendű vádlott saját céljaira fordította”.¹⁶⁶

1.1.3.11. A büntethetőség megszűnése

A sértett által elfogadott jóvátételt pedig a hitelezési csalás esetén is érdemes lett volna – a korábbi tényállás alkalmazási tapasztatai¹⁶⁷ alapján is – valamilyen konstrukcióban a

---

¹⁶¹ Legfelsőbb Bíróság Bfv.I.567/2009/4.

¹⁶² Fővárosi Bíróság Katonai Tanácsa Kb. II. 37/2009/11.

¹⁶³ Fővárosi Ítéltábla 6.Kbf.64/2010/5.

¹⁶⁴ Vö. 1.1.3.16. cím.

¹⁶⁵ Legfelsőbb Bíróság Bfv.III.264/2010/6.

¹⁶⁶ Győri Ítéltábla Bf.100/2012/7.

¹⁶⁷ Vö. 1.1.1.2. illetve 1.1.1.3. cím.

büntethetőség megszűnésével jutalmazni. Erre vonatkozó rendelkezést azonban a tényálláshoz nemkapcsolódott.

A tényállás beiktatásakor a vagyon elleni bűncselekmények között szerepelt a tevékeny megbánásról szóló rendelkezés, amely szerint „a büntetés korlátlanul enyhíthető – különös méltánylást érdemlő esetben mellőzhető is –, ha a [...] csalás [...] elkövetője a cselekményt – mielőtt felfedezték volna – a hatóságnak vagy a károsultnak bejelenti és a kárt megtéríti, vagy megtesz minden tőle elvárhatót a kár megtérítése érdekében”.¹⁶⁸ Ez azonban – rendszertani értelmezés alapján – kizárólag a Btk. XVIII. fejezetében szereplő vagyon elleni bűncselekményekre vonatkozott, így a gazdasági bűncselekmények közé elhelyezett¹⁶⁹ hitelezési csalás esetén nem. Arról már nem is szólva, hogy a rendelkezés tartalmilag sem igazodott a hitelezési csalás tényállásához, amely rendszerint kár okozása nélkül valósult meg.¹⁷⁰

A 2006. évi LI. törvény 264. §-a a tevékeny megbánás szabályozását általános részei jogintézménnyé tette, így nem volt büntethető”, aki „vagyon elleni (XVIII. fejezet), három évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekménnyel okozott kárt a sértettnek közvetítői eljárás keretében megtérítette vagy a bűncselekmény káros következményeit egyéb módon jóvátette”.¹⁷¹ Ezek a rendelkezés azonban továbbra sem volt alkalmazható azokra, akik hitelezési csalást valósítottak meg, mivel e tényállás nem a vagyon elleni bűncselekménynek között került szabályozásra. Az alkalmazás hiánya azonban itt már mindenképpen érdemi problémát jelenthetett, mivel a bűncselekmény káros következményeinek jóvátételében egyértelműen beletartozik a megfelelő fedezet nyújtása is.

A tevékeny megbánásból eredő rendelkezések hiánya azzal az abszurd következménnyel járt, hogy aki nagyobb kárt okozó csalást valósított meg (a hitelt nem akarta kifizetni) a tevékeny megbánás keretében mentesülhetett a felelősségre vonás alól (ha a hitelt később a megfizette). Ezzel szemben aki nagyobb értékű hitelt úgy vett fel, hogy azt vissza akarta és tudta volna is fizetni, annak büntethetősége hitelezési csalás miatt akkor sem szűnt meg, ha a hitelt teljes egészében visszafizette.

Ebből egyértelműen látszik, hogy elementáris szükség lett volna a tevékeny megbánásra vonatkozó rendelkezések hatókörének kiterjesztésére (ennek egyik módszere lett volna a

---

¹⁶⁸ 1978. évi Btk. 332. §. Hatályos 2006. 06. 30. napjáig.

¹⁶⁹ Vö. 1.1.3.1. cím.

¹⁷⁰ Vö. 1.1.3.6. cím.

¹⁷¹ 1978. évi Btk. 36. § (1) bek. Hatályos 2006. július 1. napjától

tényállás vagyon elleni bűncselekmények körében való áthelyezése), vagy a hitelezési csalás vonatkozásában ere vonatkozó külön rendelkezés megalkotásának.

1.1.3.12. A stádiumok

A bűncselekmény a valótlan tartalmú okirat felhasználásával, vagyis annak a hitelezőhöz való eljuttatásával befejezett volt. Nem volt szükséges, hogy a megtévesztés eredményes legyen, de az sem, hogy a hitelt folyósítsák, megszüntessék vagy a hitelfeltételeket kedvezőbben módosítsák el. Ez utóbbi ugyanis csak a célzat tárgyaként szerepelt a tényállásban, így megvalósulása nem volt feltétele a befejezettségnek

Kísérlet megállapítására alkalmas az okirat megküldése postán, ha az a hitelezőhöz nem érkezik meg.¹⁷²

A magánokirat meghamisítása e bűncselekmény vonatkozásában önmagában még büntetlen előkészületi cselekmény. A közokirat esetén viszont az ilyen cselekmény befejezett közokirat-hamisítás megállapítására szolgálhatott alapul.¹⁷³

1.1.3.13. A tettesség és részesség

A hitel igénylője a bűncselekmény tettese csak akkor lehet, ha az okiratot ő használja fel. Ha az okiratot pl. a bank közvetlen megkeresésére a kezes nyújtja be, akkor az ő cselekményében közreműködő hiteligenylő – a magyar büntetőjog objektív alapú tettesség-fogalmára tekintettel – a cselekmény felbujtója vagy bűnsegédje lehetett.

A magánokirat meghamisítása a hitelezési csaláshoz nyújtott bűnsegélyt valósít meg,¹⁷⁴ ha a felhasználás megtörtént és a hamisítónak tudomása van a felhasználó céljáról és tervezett cselekményéről is.¹⁷⁵ Ezek hiányában a hamis okirat készítése (meghamisítása stb.) önmagában is közokirat-hamisítás¹⁷⁶ megállapítására lehet alkalmas.

1.1.3.14. A rendbeliség

A bűncselekmény egy rendbeli, ha egyetlen hitelügylet keretében több valótlan tartalmú okiratot használnak fel.

Természetes egység az is, ha az elkövető ugyanazzal a hitelezővel szemben elkülönült magatartással előbb a hitelfolyósításhoz, később a hitelfeltételek módosításához, majd vagy esetleg a hitel jogviszony megszüntetéséhez használ fel valótlan tartalmú okiratot. Más

---

¹⁷² TÓTH (2002) 238. o.

¹⁷³ 1978. évi Btk. 274. § (1) bek. a) pont.

¹⁷⁴ Varga (2004) 1092. o.

¹⁷⁵ TÓTH (2002) 238. o.

¹⁷⁶ 1978. évi Btk. 274. § (1) bek. a) pont.

tényállásoknál (sőt főszabály szerint) érvényesülő dogmatikai elv azonban, hogy ugyanazon bűncselekmény ugyanazon tényállásának több elkövetési magatartásának megvalósítása nem keletkeztet halmazatot.¹⁷⁷ Ekkor viszont indokolt ugyanezt érvényesíteni, amikor a tettesnél ugyanazon bűncselekmény ugyanazon tényállása tekintetében (időben eltolódva) többféle célzat is fennáll.

Ilyen esetben Varga folytatólagosság megállapítását tartja szükségesnek.¹⁷⁸ Ha azonban természetes egység fennáll, akkor ugyanezen vonatkozásban a törvényi egység (így a folytatólagosság) nem is jön számításba.¹⁷⁹

A bűncselekmény rendbeliségét a hitelügyletek száma határozza meg. A hitelezési csalás akkor is többrendbeli, ha a több hitelügylet hitelezője azonos személy.

Annak viszont sincs akadálya, hogy több hitelügylet, de ugyanazon hitelező tekintetében a cselekmények a folytatólagosság egységébe tartozzanak. Álláspontom szerint ugyanis a hitelező – a bűncselekménynek – anyagi jogi értelemben is – sértettje az 1978. évi Btk. 12. § (2) bekezdés alkalmazásában.¹⁸⁰ Ha pedig a sértetti minőségét nem ismerjük el az sem akadálya a folytatólagosság megállapításának, mivel a 4/2004. Büntető jogegységi határozatból általánosítható az a tétel, hogy „minthogy a [...] bűncselekmény[...]nek [...] (sértettje) nincs, a folytatólagosság törvényi fogalmának elemei között szereplő "azonos sértett sérelmére" történő elkövetés hiánya - ha az egyéb törvényi feltételek fennállnak - a törvényi egység megállapítását önmagában nem zárja ki”.¹⁸¹

Ezzel szemben az ítélezési gyakorlatból olyan döntés is ismert, hogy amikor „a vádlott két időpontban, két hitelszerződés alapján, két különböző összegű hitelt vett fel a hitelintézettől”, akkor az „ítélőtábla megítélése szerint a kétszeri hitelfelvétel a folytatólagosság egységébe sem vonható, mivel a bűncselekmény törvényi tényállási részét

---

¹⁷⁷ Vö. Ambrus (2014) 40-42. o. illetve ez a jogtételt szolgált alapul 1/2000. Büntető jogegységi határozatnak is.

¹⁷⁸ VARGA (2004) 1093. o.

¹⁷⁹ A két kategória viszonyára lásd Ambrus 2014 31. o. illetve az 1/2016. Büntető jogegységi határozat indokolásának azon részét, hogy „a természetes egységhez képest „elkülönülnek azok az esetek, amikor az elkövető egy vagy több magatartása - amely a természetes szemlélet szerint ugyan több bűncselekményt alkotna - a törvény rendelkezésénél fogva mégis egy bűncselekményként értékelendő, azaz ún. törvényi egység” [III/2. pont.].

¹⁸⁰ Vö. 1.1.3.10. cím.

¹⁸¹ Így az orgazdaság kapcsán 4/2004. Büntető jogegységi határozat, rendelkező rész II. pont, illetve ezt általánosítva Ambrus (2014) 138. o. Ellenkezőleg Mészáros (2015) 115. o.

képező kétszeri hamis magánokirat felhasználásra nem ugyan abban a jogviszonyban került sor”.¹⁸²

E döntés jól láthatóan a magánokirat hamisítás rendbeliségére vonatkozó kúriai iránymutatást alkalmazta a hitelezési csalásra is. Annak alapján „a hamis magánokirat felhasználása folytatólagosan elkövetett, ha a hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú - ugyanazon vagy több - magánokiratot, ugyanazon jogviszonyból származó jog vagy kötelezettség létezésének, megváltoztatásának vagy megszűnésének bizonyítására többször használják fel”.¹⁸³

Álláspontom szerint a magánokirat hamisítás rendbeliségére vonatkozó kúriai iránymutatás nem alkalmazható minden további nélkül a hitelezési csalásra. A hitelezési csalás ugyanis (legalábbis részben) egyéni jogok elleni¹⁸⁴ (de sértettel mindenképpen rendelkező¹⁸⁵) bűncselekmény. Ha pedig a rendbeliséget mégis a fenti iránymutatás megfelelő alkalmazásával kívánjuk eldönteni, akkor sem kell a hitelező és a hitelfelvevő között jogviszonyt az egyes szerződésekhez kötni. Merőben formális tényezőktől függ (sokszor jogtechnikai kérdés) ugyanis, hogy egy ilyen folyamatos hitelezési kapcsolatban az ügyféllel szemben az előző szerződés alapján hitelhosszabbításra, illetve egy az új hitelszerződés megkötésére kerül sor.

A hitelezési csalás esetén is jelentkezhethet olyan konstelláció is, hogy „folytatólagos egység esetén [...] az egyes részselekmények maguk is természetes egységet alkotó különböző elkövetési magatartásokból álltak össze”.¹⁸⁶ Ennek példája tehát az, amikor az elkövetők egy hitelezőt a folyósítás és a hitelhosszabbítás során is megtévesztik a fedezet tekintetében, majd rövid időn belül (szintén megtévesztéssel) egy újabb hitelt igényelnek.

1.1.3.15. Halmazat más bűncselekményekkel

I. Az egyik nézet szerint hitelezési csalás és a közokirat hamisítás 1978. évi Btk. 274. § (1) bekezdés b) pontja látszólagos alaki halmazatban áll, mivel a kettő közül a speciális hitelezési csalást kell megállapítani.¹⁸⁷ A tettesként elkövetett hitelezési csaláshoz képest viszont az

---

¹⁸² Győri Ítélőtábla Bf.64/2008/4.

¹⁸³ Kúria BKv 36.

¹⁸⁴ Vö. 1.1.3.3. cím.

¹⁸⁵ Vö. 1.1.3.10. cím.

¹⁸⁶ Így sikkasztás kapcsán a Budapest Környéki Törvényszék B.12/2012/144., illetve általában Ambrus (2014) 31. o.

¹⁸⁷ TÓTH (2002) 239. o.

elkülönülő magtartásokkal pl. meghamisítással, vagy yintetlektuálisan elkövetett¹⁸⁸ halmazatban megállapítható.¹⁸⁹ Így a hitelezési csalás bűnsegédje is valóságos anyagi halmazatban felel közokirat-hamisításért, ha pl. hamis közokiratot el is készíti.¹⁹⁰

Ezzel szemben Molnár szerintünk is helytállóan mutat rá, hogy a fenti álláspont elfogadása esetén súlyosabban (halmazati keretek között) felelne a közokirat hamisítója, mint aki azt felhasználja. Az első nézettel szemben az is felvethető, hogy két bűncselekmény alaki és anyagi halmazata tekintetében ugyan nem kell szükségképpen azonos álláspontot elfoglalni, de ebben a vonatkozásban az eltérő minősítés – legalábbis álláspontom szerint – részletesebb indokolást igényelne.

A másik álláspont szerint a közokirat-hamisítás valamennyi változata valóságos halmazatban áll a hitelezési csalással.¹⁹¹

Harmadikként olyan álláspont is elképzelhető volt, hogy a közokirat-hamisítás felhasználása nem áll sem alaki, sem anyagi halmazatban a közokirat-hamisítással. Azonos cselekmény esetén ugyanis a hitelezési csalás a közokirathamisítást konzumálja, míg a másododik esetben összeolvadás miatt nem indokolt az anyagi halmazat megállapítása.

II. Az uralkodó nézet szerint a hitelezési csalás magánokirat-hamisításhoz (Btk. 276. §) képest speciális tényállás, így ahhoz képest látszólagos alaki halmazatban előtérbe lép.¹⁹² Ezt követ az ítélkezési gyakorlat is, így hitelezési csalás büntette és a magánokirat-hamisítás vétsége halmazatban történő megállapítására ugyanazon cselekmény kapcsán nem kerülhet sor¹⁹³ azaz „látszólagos alaki halmazat áll fenn”.¹⁹⁴ A hitelezési csalás és magánokirat-hamisítás között azért „nem létesül valóságos alaki halmazat, mivel e gazdasági bűncselekményt magánokirat-hamisítás nélkül el sem lehet követni”.¹⁹⁵

Ezzel szemben Molnár szerint azonban tartalmilag és alakilag is hamis magánokirat esetén szó sincs specialitásról, és a különböző jogilag védett érdekek sérelmét csak a halmazati értékelés tudja megfelelően kifejezni.¹⁹⁶

---

¹⁸⁸ 1978. évi Btk. 274. § (1) bek a) vagy c) pont.

¹⁸⁹ TÓTH (2002) 239. o.

¹⁹⁰ VARGA (2004) 1093. o.

¹⁹¹ MOLNÁR (2003) 463. o..

¹⁹² TÓTH (2002) 239. o.

¹⁹³ Győri Ítélőtábla Bf.64/2008/4.

¹⁹⁴ Fővárosi Ítélőtábla Bf.317/2012/14.

¹⁹⁵ Fővárosi Ítélőtábla Bf.347/2009/17.

¹⁹⁶ MOLNÁR (2003) 463. o.

1.1.3.16. A büntetési tétel és a büntetés kiszabása

A hitelezési csalás büntetési tétele három évi szabadságvesztés volt. Ez alkalmas volt arra, hogy az igen magas összegű hitelek vonatkozásában való megtévesztés esetén is megfelelő büntetőjogi védelmet nyújtson a veszélyeztetett vagyonnak, miközben nem zárta ki a kis összegű hitelek megszerzésére törekvő méltányos büntetőjogi értékelését (pl. próbára bocsátás segítségével¹⁹⁷).

Még jobb megoldás lett volna ugyanakkor, ha a tényállás a (folyósított vagy folyósítandó) hitel összege tekintetében különböző büntetési tételeket tartalmaz, a kisebb összegű hitelek esetén két vagy egy évi szabadságvesztést, míg a magas összegű hitelek esetén három évi szabadságvesztést. Az értéken alapuló minősítés ugyanis nemcsak a vagyon elleni bűncselekményeknél képezett bevett megoldást a kódexben, de arra a gazdasági bűncselekmények esetén is volt példa.¹⁹⁸

Az ítélkezési gyakorlatban helytállóan állapították meg, hogy ha „a hitelezési csalás büntette vonatkozásában a törvény nem [is] differenciál a csalárd módon felvett hitel összegét illetően, ez utóbbi körülmény [...] a büntetés kiszabása során az adott büntetési tételkeretek közt nyilvánvalóan értékelést kell, hogy nyerjen. A vádlott által felvett hitel összege, ezáltal a cselekmény társadalomra veszélyessége” ugyanis ettől is függ.¹⁹⁹ súlyosítóként „e körben kellett figyelembe venni az igényelt hitel összegének különösen jelentős összegét is”.²⁰⁰

1.1.3.17. A közönséges csaláshoz fűződő viszony

I. A hitelezési csalás és csalás viszonya a jogirodalomban és a joggyakorlatban lényegében (ha nem is mindig) kimondottan nem halmazati, hanem elhatárolási kérdésként jelentkezett. Így ebben az időszakban is elismert volt, hogy ha az elkövető már eredendően a visszafizetés szándékának hiányában folyamodik hitelért, akkor „nem hitelezési csalást, hanem csalást követ el”.²⁰¹

Erre példaként szolgál azon ügy, amelyben „a bt. működésének költségeihez a terheltek 1992. és 1993. évben úgy vettek fel több személytől kölcsönt, hogy fedezetként tulajdonukban nem lévő ingóságot és ingatlant ajánlottak fel – figyelemmel a korábbi nagy összegű

---

¹⁹⁷ 1978. évi Btk. 72. §.

¹⁹⁸ 1978. évi Btk. 303. § (4) bek. (pénzmosás)

¹⁹⁹ Győri Ítélőtábla Bf.64/2008/4.

²⁰⁰ Fővárosi Bíróság 2.B.1148/2006/15.szám

²⁰¹ Így pl. TÓTH (2002) 239. o. A hitelezési csalás tényállásának megalkotása előtt is ez volt a helyzet Vö. 1.1.2. cím.

tartozásaikra is – úgy, hogy a visszafizetés reális lehetősége a kölcsönfelvétel időpontjában sem állt fenn. [...] a terheltek a felvett kölcsönösszegeknek csak egy töredékét törlesztették, ami szintén azt igazolja, hogy fizetéseképtelenek voltak. [...] a felvett kölcsönöket nem áruvásárlásra fordították, így nem is bizakodhattak abban, hogy a pénz megforgatásával lehetőségük nyílik a kölcsön visszafizetésére. [...] a terhelteknek fedezetként felajánlható nagy értékű ingatlanaik, gépeik nem voltak”. Ezekből a tényekből a Legfelsőbb Bíróság szerint „az eljáró bíróságok helyesen vonták le azt a következtetést, hogy a terhelteknek a felvételkor szándékukban sem állt a kölcsönösszegek visszafizetése.”²⁰² A Legfelsőbb Bíróság arra is utalt, hogy „az adott ügyben a kár már bekövetkezett, amikor a terheltek visszafizetési szándék nélkül a kölcsönösszegeket átvették. Nem változtatott ezen az sem, hogy a sértettek kára kisebb részben utólag megtérült, de annak sincs jelentősége, hogy a terheltek tulajdonában az összes okozott kárt meghaladó, nagy értékű ingatlan van. Ez ugyanis azt jelentené, hogy akinek jelentős vagyona van, annak az elkövetőnek az esetében a csalás büntette miatti büntetőjogi felelősség megállapítására nem kerülhetne sor”.²⁰³

Ezt a gyakorlatot megerősítette a Legfelsőbb Bíróság 3/2009. Büntető jogegységi határozata, amelynek indokolása szerint „a csalás megállapításának a feltétele [...] a visszafizetési szándék hiánya. Erre számtalan tényezőből, de leggyakrabban a fedezet, illetve a biztosítékok hiányából lehet következtetni. Ám, ha a visszafizetésnek van fedezete, ha a felajánlott biztosíték kellő fedezetet nyújt, a fizetési szándék hiánya a csalás megállapítását ugyanúgy megállapíthatóvá teszi.”²⁰⁴ Ezen felül a jogegységi tanács – az indítványozó tanács álláspontjától²⁰⁵ eltérően, de a legfőbb ügyész álláspontjával²⁰⁶ egyezően – azt is megállapította, hogy „amennyiben az elkövető visszafizetési szándék nélkül, a pénzügyi megterhesztésével vesz fel kölcsönt, a csalás bűncselekménye nem a futamidő végén válik befejezetté. A kölcsön összegének a kiutalásával a kár bekövetkezik, a hitelintézet vagyonában beállott értékcsökkenés véglegessé válik, tehát a bűncselekmény befejezett alakzata megvalósul.”²⁰⁷

Ebben az időszakban is megjelent az elhatárolási szempontjaként, hogy hitelezési csalás esetén „az elkövető szándéka azonban nem irányulhat károkozásra, ellenkező esetben a gazdasági bűncselekmény helyett a vagyon elleni bűncselekmény megállapításának van

---

²⁰² Legf. Bír. Bfv.III.1988/1998. sz. – BH 2000. 6.

²⁰³ Legf. Bír. Bfv.III.1988/1998. sz. – BH 2000. 6.

²⁰⁴ 3/2009. Büntető jogegységi határozat, Indokolás III.2.b) pont.

²⁰⁵ 3/2009. Büntető jogegységi határozat, Indokolás I/c. pont.

²⁰⁶ 3/2009. Büntető jogegységi határozat, Indokolás II. pont.

²⁰⁷ 3/2009. Büntető jogegységi határozat, Indokolás III.7. pont.

helye”.²⁰⁸ A korábbi joghellyezettel²⁰⁹ szemben ez a felfogás már elfogadható alapja volt a két bűncselekmény elhatárolásának. A kár büntetőjogi fogalmába ugyanis ekkoriban már csak a vagyonban okozott értékcsökkenés tartozott. Így viszont az elkövetőnek már nem lehetett úgy károkozási szándéka, hogy ez ne vonta volna maga után szükségképpen a csalás megállapítását. Hitelezési csalás esetén ugyanis az elkövető szándéka legfeljebb az elmaradt haszonra terjedhet ki, ez azonban ekkoriban már nem minősült büntetőjogi értelemben vett kárnak.

Mások arra utaltak, hogy “a jogtalan haszonszerzési célzat egyenesen kizárja a hitelezési jogviszony létrejöttét”.²¹⁰ Ezzel szemben volt olyan bírói döntés is, amely szerint „a jogtalan haszonszerzést ugyanis úgy a hitelezési csalás, mint a csalás is magában foglalja. A hitelezési csalásnál a jogtalan haszon éppen abból következik, hogy a valós adatokat tartalmazó okiratok alapján a hitelező nem juthatna a kérdéses hitelhez. Ezáltal a kölcsön összege nála akkor is jogtalan haszonként jelentkezik, ha azt a szerződési feltételeknek megfelelően visszafizeti. A csalás ennyiben tér el az előbbi bűncselekménytől, hogy az elkövető már a hitelfelvétel időpontjában is tisztában van, illetőleg tisztában kellene lennie azzal a ténnyel, hogy a kölcsönt nem akarja, vagy nem tudja visszafizetni”.²¹¹

A két bűncselekmény viszonya elhatárolási kérdésként jelentkezett arra tekintettel is, hogy a csalás megvalósulásának tipikus esete, hogy az elkövető gazdasági tevékenység célzata nélkül (de jövőendő gazdasági tevékenység színlelésével) vesz fel hitelt. Márpedig gazdasági tevékenységhez kapcsolódó hitel célzatának hiányában hitelezési csalás eleve nem is állapítható meg.²¹²

II. Ekkoriban sem volt azonban kizárt, hogy a csalás és a hitelezési csalás olyan viszonyba kerüljön egymással, hogy halmazatuk valóságosságáról vagy látszólagosságáról kelljen dönten. Így pl. egy nagyobb cég által pályakezdő kisvállalkozók számára – gazdasági tevékenységük elkezdéséhez vagy bővítéséhez – nyújtott támogatással vegyes kölcsön megtévesztéssel való megszerzése esetén a támogatás jogosulatlan elnyerésének célja (károkozásból való haszonszerzés) nem zárta ki a gazdasági tevékenységgel kapcsolatos hitel megszerzésének célzatát.

Ilyen esetben a két bűncselekmény viszonyát a gazdasági bűncselekmények és a csalás halmazatára vonatkozó – a témával foglalkozó büntetőjogi irodalomban sokáig önmagában is

---

²⁰⁸ Győri Ítéltábla Bf.75/2008/87.

²⁰⁹ Vö. 1.1.1.6. cím.

²¹⁰ VARGA (2004) 1093. o.

²¹¹ Győri Ítéltábla Bf.64/2008/4.

²¹² Vö. 1.1.3.10Hiba! A hivatkozási forrás nem található.. cím.

erőteljesen vitatott²¹³ – általános elvek alapján kellett feloldani. Így a gazdasági bűncselekményt kellett megállapítani, ha annak büntetési tétele azonos vagy magasabb a csaláshoz képest,²¹⁴ ilyen esetben viszont a tényleges károkozás képezet súlyosító körülményt. Ha viszont a gazdasági bűncselekményhez képest a csalás súlyosabban büntetendő, akkor a gazdasági bűncselekmény a látszólagos halmazatban háttérbe lép,²¹⁵ ennek keretében azonban a gazdasági rend sérelme súlyosítóként értékelhető.

Ha ezt a tételt az ekkoriban három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő hitelezési csalásra vonatkoztatjuk, akkor ez a bűncselekmény háttérbe szorul az öt évi vagy annál súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő csaláshoz képest.²¹⁶ Ilyenkor a hitelben való jogtalan részesülés célzata, illetve a vagyon a hitel összegére kiterjedő veszélyeztetése súlyosító körülmény. Ezzel szemben viszont a két vagy három évi szabadságvesztéssel büntetendő csalás²¹⁷ látszólagos halmazatban háttérbe szorul a hitelezési csaláshoz képest, itt azonban a támogatás tényleges felvétele (kísérlet esetén annak szándéka) súlyosító körülmény.

Mivel azonban a hitelezési csalás álláspontom szerint csak egy hitelezőt részesít védelemben (nem pedig azok összességét),²¹⁸ a halmazatot csak azonos hitelező sérelmére elkövetett bűncselekmények esetén tartom látszólagosnak. Ha az elkövető a megtévesztést több személy vagyonának vonatkozásában valósítja meg, azaz egy magatartással egyiktől támogatást, másik személytől pedig kölcsönt vesz fel, akkor a helyes minősítésnek a halmazat megállapítását tartom.

1.1.3.18. Részösszegzés

A hitelezési csalás az 1978. évi Btk.-ban szereplő tényállása vonatkozásában a következő összegző megállapítások tehetők:

- I. A hitelezési csalást a jogalkotó nem a vagyon elleni, hanem a gazdasági bűncselekmények között helyezte el.
- II. Az uralkodó nézet szerint a tényállás elsősorban a hitelezés rendjét, másodsorban az egyes hitelezőket védte.

---

²¹³ KERESZTY (1999) 611. o.

²¹⁴ TÓTH (2002) 84-85. o., MOLNÁR (2009) 18-19.

²¹⁵ TÓTH (2002) 84-85. o., MOLNÁR (2009) 18-19.

²¹⁶ 1978. évi Btk. 318. § (5)-(7) bek.

²¹⁷ 1978. évi Btk. 318. § (2) és (4) bek.

²¹⁸ Vö. 1.1.3.3. cím.

- III. A hitelezési csalás körében már a hamis okirat felhasználását is befejezett bűncselekményként szabályozták. A tévedés tényleges kiváltása (a kölcsön folyósítása, kár okozása) nem volt feltétele a büntetőjogi felelősségnek.
- IV. A tényállás védelmi köre a valótlan tartalmú okiratokkal kapcsolatos elkövetésekre korlátozódott.
- V. A büntető törvény használta, de nem definiálta hitel fogalmát. A jogirodalom a tényállási elem értelmezése során általában a polgári és igazgatási jogi definíciókhoz fordult. Ezek kapcsán elsősorban az volt vitatott, hogy miképpen hatnak ki a büntető tényállás alkalmazására, hogy a hitel más jogszabályokban szereplő fogalmai a tényállás hatókörét a hitelintézetekre szűkítették.
- VI. A hitelezési és közönséges csalás általában „elhatárolási viszonyban” állt egymással, azaz amennyiben az elkövető a hitelként felvett összeget eleve nem akarta visszafizetni (de azzal gazdagodni kívánt), akkor hitelnyerési célzat hiányában csalást kellett megállapítani.
- VII. A két bűncselekmény között azonban (által nyújtott támogatással vegyes hitel esetén) halmazati viszony is fenn állhatott. Ilyenkor a vagyon elleni és gazdasági bűncselekmények általános elhatárolási elvei alapján a csalás súlyosabban büntetendő alakzatai látszólagos halmazatban előtérbe lépnek a hitelezési csaláshoz képest. A hitelezési csaláshoz képest pedig az azonosan van enyhébben büntetendő csalás látszólagos halmazatban háttérbe szorul. A halmazat látszólagosságára és annak feloldására vonatkozó fenti tételek azonban csak azonos sértett esetén alkalmazandók, azaz különböző sértettek esetén a támogatásra elkövetett csalás és a hitelezési csalás (a vagyon elleni bűncselekményekhez hasonlóan) alaki halmazatban állhat.
- VIII. A hitelezési csalás büntetési tétele megfelelő volt, de azt indokolt lett volna a folyósított (vagy a folyósítandó) hitel összege alapján differenciálni.
- IX. A hitelezési csalás szabályozásának komoly hiányossága volt, hogy az utólagos jóvátétel (hitel visszafizetése, valóságos fedezet biztosítása) e bűncselekménynél nem képezett büntethetőségi akadályt. A tevékeny megbánásra vonatkozó rendelkezések hatóköre pedig (még az erre vonatkozó rendelkezések 2006-os reformját követően is) csak a vagyon elleni bűncselekményekre korlátozódott.

1.2. A HATÁLYOS SZABÁLYOZÁS

1.2.1. Az önálló tényállás megszüntetése

A hitelezési csalás tényállását a 2012. évi C. törvény tudatosan nem tartotta fenn. A Btk. javaslatának ehhez kapcsolódó indokolása szerint „a hitelezési csalás tulajdonképpen a csalás előkészületének tekinthető, amely kizárólag a gazdasági tevékenység gyakorlásához folyósítandó hitel nyújtásának, megszüntetésének, vagy a hitelfelvételek megváltoztatásának kedvező elbírálása érdekében történő valótlan tartalmú okiratok felhasználása esetén büntetendő. Ebből eredően a gazdasági tevékenység végzésével össze nem függő hitelek kapcsán annak a megállapítására nem kerülhet sor. A hitelbírálati folyamatok bonyolultságára és komplexitására figyelemmel a mai viszonyok között szinte kizárt, hogy a kérelemhez mellékletként benyújtandó okiratok valódiságának ellenőrzésére ne kerüljön sor. Ugyanakkor maga a folyamat jelentősen nem különbözik a más tevékenységhez, így elsősorban a magánszemélyek szükségleteinek az ellátásához igénybe vett hitelek elbírálásától. Emiatt nem indokolt ezek külön kezelése, de nem indokolt a büntetőjogi védelem önálló tényállásban történő fenntartása sem, figyelemmel arra, hogy a hamis vagy valótlan tartalmú okiratok büntethetőségére a közbizalom elleni bűncselekmények körében a Javaslat alapján lehetőség lesz”.²¹⁹

1.2.2. Az új szabályozás érvényesülésének előbbre-hozatala

A hitelezési csalás tényállását a 2012. évi CCXXIII. törvény (Btké.) 36. §-a hatályon kívül helyezte, így az 2013. február 1. napjától nem hatályos. Az ilyen bűncselekményekhez (így valószínűleg a hitelezési csaláshoz is kapcsolódó) indokolás szerint „figyelemmel a [z 1978. évi] Btk. 2. §-ában és a Be. 6. § (3) bekezdés a) pontjában foglaltakra, indokolt a dekriminalizálást már 2013. február 1-jével végrehajtani”.²²⁰

1.3. A HATÁLYOS SZABÁLYOZÁS ELEMZÉSE ÉS ÉRTÉKELÉSE

1.3.1. Az indokolás érveinek vizsgálata

1.3.1.1. A stádiumtani tévedés

Az indokolás felütése szerint „a hitelezési csalás tulajdonképpen a csalás előkészületének tekinthető”.

Ha a „tulajdonképpen” itt azt jelenti, hogy „lényegét tekintve”, akkor ezen állítás nem igaz. Ehhez ugyanis a hitelezési csalás tényállásának olyan magatartást kellene leírnia, amely

²¹⁹ A Btk. javaslatának indokolása a XLI. Fejezethez (A gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények).

²²⁰ A Btké. javaslatának 36. §-ához fűzött indokolás.

1. teljesen kívül esik a közönséges csalás tényállásának keretein, valamint 2. célzata a jogtalan haszonszerzés és az abból való károkozás. Ehhez képest a hitelezési csalás objektív elemeit tekintve átfedésben van a csalás tényállásával (a hamis okirat felhasználása a tévedésbe ejtés része),²²¹ illetve annak megvalósulásához károkozási szándék²²² (jogtalan haszonszerzési célzat²²³) nem szükséges. Erre figyelemmel a hitelezési csalás nem olyan cselekményt rendel büntetni befejezett bűncselekményként, amely tartalmilag a csalás előkészületének minősülne. Ha a hitelezési csalás ilyen tényállás lenne, akkor a bevett (bár szerintem nem igazán szerencsés) terminológia a *sui generis* előkészület lenne.²²⁴ A hitelezési csalás azonban nem a csalás *sui generis* előkészülete, mivel a bűncselekmény befejezésére irányuló célzat hiányában nemcsak valóságos, hanem *sui generis* előkészületről sem lehet szó.²²⁵

Az 1. pont alapján legfeljebb az merülhet fel, hogy a hitelezési csalás a közönséges csalás *sui generis* kísérlete lenne. Ezt (a szintén nem túl szerencsés) szakkifejezést a jogirodalom olyan tényállások megjelölésére használja, amelyek egy olyan büntetni magatartást rendelnek büntetni befejezett bűncselekményként, amely tartalmilag egy másik bűncselekmény kísérletének minősül.²²⁶ A hitelezési csalás azonban a közönséges csalás *sui generis* kísérlete sem lehet, mivel a tényállás ugyan objektíve a megtévesztésre irányuló magatartást ír le, azonban károkozási szándékot²²⁷ (sem jogtalan haszonszerzési célzatot²²⁸) nem követel meg. *Sui generis* kísérletről azonban (a kísérlethez hasonlóan) csak akkor lehet szó, ha a cselekmény tartalmilag is kísérletnek minősül. Márpedig a kísérlet szubjektív oldala teljesen azonos a befejezett bűncselekményével,²²⁹ ami viszont csalás esetén a károkozásra irányuló legalább eshetőleges szándékot feltételez.²³⁰

A hitelezési csalás tényállása tehát valójában – ahogy azt az 1994-es beiktató törvény indokolása helyesen tartalmazta – egy olyan tényállás, amely a büntetőjogi felelősséget előbbre hozza a közönséges csaláshoz képest. Jó lett volna, ha a 2012. évi kódex miniszteri indokolása ezen a helyes dogmatikai kiindulóponton alapult volna.

---

²²¹ Így pl. a csalás tekintetében Kúria Bfv.III.1.538/2012/10.

²²² Vö. 1.1.3.9. cím.

²²³ Vö. 1.1.3.17. cím.

²²⁴ HOLLÁN (2013)

²²⁵ NAGY (2008) 194. o.

²²⁶ Vö. HOLLÁN (2013)

²²⁷ Vö. 1.1.3.9. cím.

²²⁸ Vö. 1.1.3.10. cím.

²²⁹ NAGY (2008) 195. o.

²³⁰ Legf. Bír. Bfv.II.757/2008.

1.3.1.2. Az ellenőrzés kérdése

Az indokolás szerint „a hitelbírálati folyamatok bonyolultságára és komplexitására figyelemmel a mai viszonyok között szinte kizárt, hogy a kérelemhez mellékként benyújtandó okiratok valódiságának ellenőrzésére ne kerüljön sor”.

A potenciális sértettek nyilvánvalóan törekednek a benyújtott okiratok valódiságának ellenőrzésére, de erre nincs mindig lehetőségük. Itt is axiómaként kezelhető ugyanis, hogy semmiféle ellenőrzés nem lehet olyan hatékony, hogy mindenféle visszaélést kizárjon (gondoljunk csak a mérleg adatok „kozmetikázására”).

A sértett önvédelmi lehetősége egyébként sem indokolhatja a büntetőjogi védelem megvonását, különösen nem egy megtévesztésre épülő tényállás esetén. Képzelnék el, hogy a jogalkotó a rossz minőségű termék forgalomba hozatalának tényállását arra hivatkozással törli el, hogy a fogyasztók az ilyen termékeket úgysem fogják megvenni.

Ennek kapcsán azonban megfontolandó az a felvetés, hogy nem szükséges befejezett bűncselekmény megállapítása olyan ügyekben, amikor a tényleges megtévesztés nem következik be. A hitelezési csalás tényállása tehát abban a vonatkozásban túl tág lehetett, hogy a befejezett bűncselekmény akkor is megállapítható volt, ha a hitelkérelem az ellenőrzésen megbukott.²³¹ Ebben a körben tehát elképzelhető lett volna egy olyan javaslat, amely alapján a hitelezési csalás esetén csak az eredményes megtévesztést (tévedésbe ejtést, tévedésben tartást) kellene büntetni rendelni.

A tényállás elkövetési magatartásának tévedésbe ejtésre (tévedésben tartásra) utaló átfogalmazása ellenére azonban a tényleges megtévesztésre irányuló szándékos magatartások kísérletként büntetendők maradnának. Figyelemre méltó az 1878. évi szabályozás azon megoldása, amely – ugyan a hatályoshoz képest eltérő általános részi szabályozásra²³² is tekintettel, de – a kísérletet ennél a bűncselekménynél nem rendelte büntetni.²³³

1.3.1.3. A gazdasági tevékenységgel kapcsolatos hitelek többletvédelme

Az indokolás szerint a gazdasági tevékenységgel kapcsolatos hitelbírálati kérelemhez mellékként benyújtandó okiratok valódiságának ellenőrzése „jelentősen nem különbözik a más tevékenységhez, így elsősorban a magánszemélyek szükségleteinek az ellátásához igénybe vett hitelek elbírálásától . Emiatt nem indokolt ezek külön kezelése”.

---

²³¹ Vö. 1.1.3.12. cím.

²³² A „büntett kísérlete mindig, - a vétségé azonban csak a törvény különös részében meghatározott esetekben büntetendő” [1878. évi Btk. 65. § második mondat].

²³³ Vö. 1.1.1.4. cím.

Ha ez így van, akkor az indokolásban arra azért ki kellett volna térni, hogy a gazdasági tevékenységgel kapcsolatos elkövetés miért eredményez szigorúbb elbírálást más tényállások esetén. Így a Btk. alapján aki „írásbeli szerződés alapján fennálló követelés fedezetéül szolgáló vagyont részben vagy egészben elvonja, és ezzel a tartozás kiegyenlítését részben vagy egészben meghiúsítja, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő”.²³⁴ Ezzel szemben „aki ezt a „cselekményt a gazdasági tevékenységből származó tartozás fedezetéül szolgáló vagyona követi el, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő”.²³⁵ Elképzelhető természetesen, hogy a gazdasági tevékenységgel való kapcsolatnak más jelentőséget kell tulajdonítani a hitelezési csalás alapesete, illetve a tartozás fedezetének elvonásának minősített esete körében. Ekkor azonban a megkülönböztetés indokát (már, amennyiben van ilyen) a jogalkotónak érdemes lett volna részletesebben elemeznie (esetleg okulásunkra az indokolásban is kifejtenie).

Ha a gazdasági tevékenységgel kapcsolatos hitelbírálatot nem kell fokozott védelemben részesíteni, abból nem következik feltétlenül a hitelezési csalás tényállásának eltörlése (ezt egyébként az indokolás sem állítja). A megkülönböztetés eltörléséhez eljuthattak volna úgy is, hogy a hitel gazdasági tevékenységgel való kapcsolatára utaló mindenfajta hivatkozást eltörölnek a tényállás szövegéből, de azt nem helyezik hatályon kívül. Ebben az esetben a büntetőjogi védelem fennmaradt volna, de nem korlátozódott volna a gazdasági tevékenység gyakorlásához folyósítandó hitelekre. Ebben az esetben nyilvánvalóan átgondolást igényelt volna a tényállás a gazdasági bűncselekmények között való rendszerbeli elhelyezése²³⁶ is.

1.3.1.4. A maradék-bűncselekmény

Az indokolásban megjelölt legfontosabb ok a hitelezési csalás büntetni rendelésének megszüntetésére az volt, hogy „a hamis vagy valótlan tartalmú okiratok [felhasználásának] büntethetőségére a közbizalom elleni bűncselekmények körében a Javaslat alapján lehetőség lesz.”

Ez valóban így van. A korábban hitelezési csalásnak minősülő cselekmények a Btk. alapján közokirat-hamisításnak,²³⁷ illetve hamis magánokirat felhasználásának²³⁸ minősülhetnek.

---

²³⁴ Btk. 405. § (1) bek.

²³⁵ Btk. 405. § (2) bek.

²³⁶ Vö. 1.1.3.1. cím.

²³⁷ Btk. 342. § (1) bek. b) pont.

²³⁸ Btk. 345. §.

Valótlan tartalmú magánokirat felhasználása esetén azonban a Btk. nem biztosít ugyanolyan szintű büntetőjogi védelmet. A hamis magánokirat felhasználása ugyanis „egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő”,²³⁹ míg a hitelezési csalás büntetési tétele három évig terjedő szabadságvesztés volt.

A hatályos szabályozás alapján ráadásul jelentős különbség lesz abban a tekintetben, hogy az elkövető közokiratot használ fel vagy magánokiratot. Ez viszont arra is ösztönözheti a hitelezőket, hogy a fokozott büntetőjogi védelemben részesüléshez, akkor is közokiratokat követeljenek meg, ha erre egyébként nem lenne szükség. Ez viszont aránytalanul korlátozza a hitelpiac hatékony működését, illetve – különösen közjegyzői okiratok megkövetelése esetén²⁴⁰ – teljesen felesleges költségeket ró a hitelfelvevőkre.

A miniszteri indokolás szerint a Btk. alapján lényegében a hitelezési csalás helyett kell közbizalom elleni bűncselekményt kell megállapítani. Ez a megközelítés azonban nem vet számot azzal, hogy az 1978. évi Btk. rendelkezéseinek volt olyan értelmezése is, hogy a hitelezési csalással a közbizalom elleni bűncselekmény (pl. a közokirat-hamisítás) valóságos halmazatban áll.²⁴¹ Ebben az esetben (pl. hamis közokirat készítése és felhasználása) esetén viszont a Btk. szabályozása szintén kevesebb büntetőjogi védelmet biztosít. A közokirathamisítás és hitelezési csalás halmazata helyett ugyanis csak közokirat-hamisítást lehet megállapítani, így viszont a Btk. szerinti büntetési tétel (három év) alacsonyabb, mint az 1978. évi Btk. 85. § (3) bekezdése szerinti büntetési tétel (négy év hat hónap).

Utalunk arra is, hogy a megmaradó bűncselekményre hivatkozó fenti érvelés csak akkor releváns, ha elfogadjuk, hogy a büntetendőség körét a valótlan tartalmú okiratok felhasználására kell korlátozni. Ha viszont a hitelezők védelmét ettől nem kívánjuk függővé tenni, akkor az okiratokkal kapcsolatos bűncselekmények nem alkalmasak a hitelezők teljes körű védelmére.

1.3.2. Az új szabályozás a Btk. kontextusában

A hitelezési csalás eltűnése beilleszthető abba a kontextusba, hogy Btk. megalkotásánál „deklarált cél volt az elburjánzott csalásszerű magatartások csökkentése”.²⁴²

Ez a cél azonban a végleges kodifikációs termék tekintetében nem érvényesült maradéktalanul, mivel pl. a javaslatban még nem szerepelt, de később „bekerült a törvénybe a

---

²³⁹ Btk. 345. §.

²⁴⁰ 1991. évi XLI. törvény IX. fejezet.

²⁴¹ Vö. **Hiba! A hivatkozási forrás nem található.** cím.

²⁴² TÓTH (2013) 525-534. o.

gazdasági csalás (374. §), amit ráadásul Tóth szerint „bizonyára kezelni lehetne a csalás, a költségvetési csalás vagy a hűtlen kezelés befejezett alakzatával, esetleg kísérletével.”²⁴³ Erre figyelemmel viszont már végképp nehezebben érthető, hogy miért is volt akkor indokolt a hitelezési csalás hatályon kívül helyezése. Ennek a tényállásnak a hatóköre ugyanis bizonyosan nem fedhető le a csalás kísérletével, hanem a büntetőjogi felelősséget ahhoz képest előrehozza.²⁴⁴

A kódex szabályozási környezetével ráadásul a hitelezési csalás tényállásának megtartása és a csalás szabályozásához kötése is összhangban lett volna. A Btk.-ban ugyanis érvényesült egy olyan (szerintem helyes) tendencia, hogy egyes – az addig más fejezetekben szabályozott – csalásszerű bűncselekményeket a közönséges csalás mellé helyezi el. Így a javaslat indokolása szerint „az információs rendszer felhasználásával elkövetett, kárt okozó magatartások elsősorban vagyoni érdekeket sértő, csalásszerű magatartások, mindazonáltal ezeket a csalástól elkülönítetten indokolt szabályozni, hiszen hiányzik a klasszikus értelemben vett tévedésbe ejtés vagy tévedésben tartás. A kárt az információs rendszer jogtalan befolyásolása okozza. A Javaslat ennek megfelelően a vagyon elleni bűncselekmények fejezetében önálló tényállásként szabályozza az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalást”.²⁴⁵

A hitelezési csalás 2012-ben történt megszüntetése akkor tűnik igazán furcsának, ha azt megkíséreljük a hazai büntetőjog szabályozástörténetébe²⁴⁶ beilleszteni. Természetesen egy kodifikációs megoldás nem értékelhető kizárólag annak alapján, hogy a korábbiak közül mely időszakban készült jogalkotási termékekhez hasonlít a legjobban. Eltérő gazdasági-társadalmi folyamatokon is alapulhat azonos kodifikációs technika. Mégis meglepődve észlelhetjük, hogy a hatályos szabályozás az 1961. évi kódex megoldásához igazodik, nem pedig az 1878. évi Btk., illetve a rendszerváltás idejét követő időszak szabályozáshoz. Holott éppen ennek ellenkezője lenne logikus arra figyelemmel, hogy a csalásszerű bűncselekmények szabályozása más tényállásokhoz képest nagyobb mértékben függ a társadalmi-gazdasági rendszertől.²⁴⁷

Azt pedig részemről már csak remélem, hogy az előrehozott büntetőjogi védelem visszavonására nem egy olyan politikai játszma egyik vadhajtásaként került sor, amelyik a

---

²⁴³ TÓTH (2013) 529. o.

²⁴⁴ Vö. 1.3.1.1. cím.

²⁴⁵ A Btk. javaslatának 374. §-hoz fűzött indokolása.

²⁴⁶ Vö. 1.1. cím.

²⁴⁷ Így pl. az 1961. évi változásokra a csalás szabályozása tekintetében lásd MADAI (2011) 56. o.

hitelezőkkel (és elsősorban a bankokkal) szembeni ellenérzések meglovagolására (részben azok további gerjesztésére) irányult.

1.3.3. A hatályon kívül helyezés előrehozatala

A hatályon kívül helyezés előrehozatalával a jogalkotó érthető módon el kívánta kerülni azt a helyzetet, hogy amennyiben az elbírálás 2013. március 12. napjára esik, akkor a bíróságnak a vádlottat hitelezési csalás miatt kell elmarasztalnia, míg amennyiben 2013. július 12. napjára, akkor magánokirat-hamisításban.

A választott jogtechnikai megoldás azonban nem volt alkalmas más – ehhez teljesen hasonló – esetek kezelésére. Ha ugyanis a cselekményt az elsőfokú bíróság 2013. januárjában bírálja el, akkor a vádlottat hitelezési csalás miatt kellett elmarasztalnia. Ha pedig ezen utóbbi ítélet 2013. június 30. napjáig jogerős lett, akkor a minősítés (kiszabott büntetés) korrekciójára a Btk. 2. §-a alapján sem nyílt lehetőség.

A hatályon kívül helyezés előrehozatalára egyébként egyáltalán nem lett volna szükség, ha a Btk. 2. §-a (vagy még inkább a Bv. tv.) általános érvénnyel rendezné a jogerő utáni jogszabályváltozások kérdését.²⁴⁸

1.4. DE LEGE FERENDA JAVASLATOK

1.4.1. Egy új tényállás elvi alapjai

De lege ferenda vissza kellene állítani a hitelezési csalás külön tényállásban való büntetni rendelését. Ennek körében azt kellene büntetni rendelni, aki hitel nyújtásának, megszüntetésének vagy a hitelfeltételek megváltoztatásának kedvező elbírálása végett más tévedésbe ejt vagy tévedésben tart.

1.4.1.1. A rendszertani hely

A hitelezési csalást a közönséges csaláshoz (Btk. 373. §) kapcsolódva, de a többi súlyosabb csalásszerű vagyron elleni bűncselekményt (Btk. 374-375. §) követően kellene szabályozni (a Btk. 375/A. §-ában).

1.4.1.2. A jogi tárgy

Az új rendszertani hely is kifejezésre juttatná, hogy a hitelezési csalás akkor is elsősorban egyéni érdeket véd, ha egyúttal közösségi érdek (a hitelezés rendjét) is oltalmazza. A hitelezési csalás büntetni rendelésének elsődleges indoka ugyanis a hitelező vagyonának (a

---

²⁴⁸ A jogerős ítélet utáni enyhébb megítélés problematikájára lásd CSOMÓS Tamás: „Az új Btk. időbeli hatálya vonatkozó rendelkezései a gyakorló jogász szemével” *Magyar Jog* 2014/1. 35-36. o.

követelések tényleges visszafizetésének) veszélyeztetése. Ezen felül jogi tárgy körében azt is figyelembe kell venni, hogy a hitelezési csalás rendszerint tényleges vagyoni hátrányt (elmaradt hasznót) is okoz. Amennyiben ugyanis a megtévesztés a hitelkockázat tekintetében lényeges elemet (pl. a fedezetet) érinti, akkor a hitelt nem olyan feltételekkel (pl., kedvezőbb kamatozással) nyújtotta a hitelező, mint ahogy azt az összeget a valóság ismeretében kihelyezte volna.

1.4.1.3. Az elkövetési magatartás

A hitelezési csalás javasolt tényállása nem pusztán az okirat felhasználását, hanem a tévedésbe ejtést vagy tévedésben tartást rendelné büntetni. A tévedésbe ejtésre (vagy tévedésben tartásra) irányuló magatartások – az általános szabályok szerint – a bűncselekmény kísérletét valósítanák meg.

A megtévesztés tehát – az 1994 és 2013 között hatályos szabályozástól eltérően – attól függetlenül büntetést érdemelne, hogy azt okirat felhasználásával követik-e el. A gyakorlatban ez a körülmény rendszerint amúgy is fennáll majd, de azt – mivel a jogi tárggyal és a büntetést érdemlőséggel nincs kapcsolatban – nem kell a tényállásban megjeleníteni. Az okirattal kapcsolatos bűncselekményekkel való halmazat kérdését pedig a joggyakorlatnak kell a közönséges csaláshoz hasonló módon (de nem feltétlenül a hatályos jog szellemében) megoldani.

1.4.1.4. A szándékosság és a célzat

A hitelezés csalás *de lege ferenda* is szándékos és célzatos bűncselekmény lenne. Az elkövető szándékának a tévedésbe ejtésre (tévedésben tartásra) kellene kiterjednie, míg a célzat a hitel nyújtásának, megszüntetésének vagy a hitelfeltételek megváltoztatásának kedvező elbírálása lenne.

A hitelezési csalás tényállásához kapcsolódó értelmező rendelkezésnek – a jogbiztonság érdekében – meg kell határoznia hitel büntetőjogi fogalmát. Ennek során a jogalkotónak tételesen meg kell jelölni, hogy a büntetőjog mely más jogszabályok hitel fogalmára épít, illetve azok mely feltételeit (pl. polgári jogi érvényesség) nem kívánja érvényesíteni a hitelezési csalás tényállása körében. Értelmező rendelkezésben kell nyilvánvalóvá tenni, hogy a hitelező vagyona a megtévesztéssel szemben e tényállás körében még akkor is védelmet kap, ha a hitel nyújtása bűncselekményt (pl. uzsora-bűncselekmény, jogosulatlan pénzügyi tevékenység) is megvalósít.

Az új tényállás célzatát illetően sem korlátozódna a gazdasági tevékenységgel kapcsolatos hitelekre,²⁴⁹ hiszen ez a körülmény egy vagyon elleni bűncselekmény esetén közömbös.

A hitelezési csalás akkor is megvalósulna, ha az elkövető könnyelműen bízik abban, hogy a hitel visszafizetése elmarad. A hitel visszafizetésének elmaradása ugyanis nem lenne objektív tényállási elem, így arra az elkövető szándékának nem kellene kiterjednie.

1.4.1.5. A büntethetőség megszűnése

A vagyon elleni bűncselekményként való szabályozás következtében hitelezési csalás esetén is alkalmazhatók lennének a tevékeny megbánásról szóló általános részi rendelkezések. Erre figyelemmel nem lenne büntethető az elkövető, ha a hitelezési csalás elkövetését a vádemelésig beismerte, és közvetítői eljárás keretében – vagy azt megelőzően, de a közvetítői eljárás keretében született megállapodásban jóváhagyva – a sértett által elfogadott módon és mértékben a bűncselekménnyel okozott sérelmet jóvátette.²⁵⁰ Ennek körében értékelhető, ha az elkövető pl. a hitelt (akár részben) visszafizeti vagy erre ígéretet tesz, illetve a hamis fedezetet megfelelő valóságossal pótolja.

Ezen felül azonban külön rendelkezésben kellene kimondani, hogy nem büntethető az elkövető, ha a hitelt a vádemelésig – az elkövető vagy más – visszafizeti. Ez a rendelkezés akkor is alkalmazható lenne, ha ezt a jóvátételt a sértett nem tartja elegendőnek (pl. az elmaradt hasznót is követeli), illetve tevékeny megbánásra valamely kizáró ok miatt nem kerülhetne sor.

1.4.1.6. A közönséges csaláshoz fűződő viszony

A csalás és hitelezési csalás tényállása a fentiek szerint – a hitelre vonatkozó visszafizetési szándék megléte vagy hiánya alapján – általában egymást kizáró viszonyban áll, így azok halmazata rendszerint nem is merülhet fel.

Alaki halmazatban való megvalósulásról legfeljebb akkor lehet szó, ha az elkövető egyetlen megtévesztéssel hitelt és ingyenes előnyt is meg akar szerezni (pl. támogatással kombinált hitel esetén).

Ilyen esetben a csalás súlyosabb alakzatának azonos sértett sérelmére való megvalósulása esetén nem indokolt a hitelezési csalás halmazatban való megállapítása, hanem a hitel visszafizetési szándékkal való igénylését a támogatás igénylésével okozott vagy okozni kívánt kár mellett súlyosító körülményként értékelni. A csalás azonosan büntetendő alakzatának azonos sértett sérelmére való megvalósulása esetén sem indokolt két bűncselekmény

---

²⁴⁹ Vö. 1.3.1.2. cím.

²⁵⁰ Btk. 29. §.

halmazát megállapítani, hanem a hitelezési csalás büntetési tételében kell értékelni a támogatás jogosulatlan igénylését. Ha azonban a támogatást és a hitelt (akár egyetlen alkalommal) két különböző személy nyújtja, akkor a csalás és a hitelezési csalás alaki halmazában állhat.

A törvényben külön indokolt utalni arra, hogy a hitelezési csalás a csalás (és más csalásszerű bűncselekmények) súlyosabban büntethető minősített eseteihez képest – azonos sértett sérelmére elkövetés esetén – látszólagos halmazában háttérbe szorul. A szubszidiaritásra vonatkozó klauzula ugyanis jobban eligazít az egység többség kérdésében való döntésnél, mint a törvény hallgatása.²⁵¹

A kifejezett törvényi rendelkezés ráadásul gátat is szabhat egy olyan (a hitelezési csalás első szabályozását jellemző²⁵²) gyakorlat újbóli kialakulásának is, amely a hitelezéssel kapcsolatos csalás enyhébben büntetendő tényállása elvonta a közönséges csalás alkalmazási körének egyes részeit.

1.4.1.7. A büntetési tétel és a minősített eset

A bűncselekmény alapesetének büntetési tétele két évig terjedő szabadságvesztés lenne, ami elegendő az olyan cselekmények értékelésére, amelyek legfeljebb jelentős kár okozásával fenyegetnek.

A bűncselekmény minősített eseteként (három évig terjedő szabadságvesztéssel) kellene büntetni rendelni, ha a megtévesztéssel ténylegesen megszerzett összeg különösen nagy vagy azt meghaladó értékű.

Ez a minősített eset – az alapeset körében szereplő, de itt is érvényes szubszidiaritási klauzulára tekintettel – a csalás öt évi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő azonos sértett sérelmére elkövetett alakzataihoz képest lépne látszólagos halmazában háttérbe. A csalás két vagy három évi szabadságvesztéssel büntetendő alakzataihoz képest viszont a hitelezési csalás minősített esete lépne látszólagos halmazában előtérbe (azonos sértett sérelmére elkövetés esetén).

1.4.1.8. Összefoglaló táblázat

Az eddig hazai megoldások és az általam javasolt tényállás hatókörének egymáshoz való viszonyát az egyes kulcskérdéseket tekintve a következő táblázat szemlélteti:

---

²⁵¹ Így általánosságban AMBRUS István: *Egység és halmazat – régi dogmatikai kérdés, új megközelítésben*. SZTE-ÁJTK, Szeged, 2014. 221-222. p.

²⁵² Vö. **Hiba! A hivatkozási forrás nem található..** cím.

	<i>1878. évi Btk.</i>	<i>1978. évi Btk. (1994-2013)</i>	<i>Btk.</i>	<i>Btk. javasolt</i>
<i>jogi tárgy</i>	elsősorban a hitelező vagyona és ezzel kapcsolatos rendelkezése	elsősorban gazdasági rend, másodsorban a hitelező hitelpolitikája	közbizalom	elsősorban a hitelező vagyona
<i>elkövetési magatartás</i>	tévedésbe ejtés	okirat felhasználás	okirat felhasználás	tévedésbe ejtés
<i>elkövetési mód</i>	(ravasz) fondorlat	–	–	–
<i>okiratokkal való kapcsolat</i>	nem szükségképpen	szükségképpen	szükségképpen	nem szükségképpen
<i>célzat</i>	hitelnyerés, hitelhosszabbítás	hitelnyerés, hitel megszüntetése, hitelfeltételek megváltoztatása	–	hitelnyerés, hitel megszüntetése, hitelfeltételek megváltoztatása
<i>a hitel fogalma</i>	jogszabályban nem meghatározott	jogszabályban nem meghatározott, és vitatott	–	értelmező rendelkezésben meghatározott
<i>a hitel</i>	bármilyen	gazdasági tevékenységgel kapcsolatos		bármilyen
<i>a hitelező</i>	bárki	hitelintézet (vitatott)	–	bárki
<i>a hitel jogosultja</i>	a tettes (vitatott)	nem csak a tettes		nem csak a tettes
<i>büntethetőség megszűnése</i>	magánindítvány visszavonása (1908-ig)	nincs rendelkezés	–	tevékeny megbánás és külön büntethetőséget megszüntető ok
<i>viszonya a csaláshoz</i>	törvényben szabályozott	jogegységi határozat rendezte	–	kifejezett törvényi

				rendelkezés
<i>hitel összege</i>	[súlyosító körülmény]	súlyosító körülmény		minősítő körülmény

1.4.2. Szövegszerű kódifikációs javaslat

Btk. 375/A. § (1) Aki hitel nyújtásának, megszüntetésének vagy a hitelfeltételek megváltoztatásának kedvező elbírálása végett más tévedésbe ejt vagy tévedésben tart, ha a cselekmény azonos sértett sérelmére a 373-375. § alapján súlyosabban büntetendő bűncselekményt nem valósít meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a megtévesztés eredményeként folyósított összeg különösen nagy vagy azt meghaladó értékű.

(3) Nem büntethető az elkövető az (1) és a (2) bekezdés alapján, ha a hitelt a vádemelésig visszafizetik.

(4) a) E § alkalmazásában hitelnek minősül,

1. pénzüsszeg fizetése amelynek alapja hitelszerződés [Polgári Törvénykönyv 6:382. §] vagy kölcsönszerződés [Polgári Törvénykönyv 6:383. §], akkor is, ha a szerződés bármely okból semmis, vagy

2. hitel vagy pénzkölcsön nyújtása a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló törvény [3. § (1) 40. pontja a) vagy b) pont] alapján, akkor is, ha arra engedély nélkül kerül sor, valamint

3. minden olyan ügylet is, amelyre a Ptk. 6:389. §-a kölcsönszerződés szabályainak megfelelően alkalmazását írja elő.

b) A hitelezési csalás megvalósítását nem érinti, ha a hitelező részéről a hitel nyújtása, megszüntetése vagy a hitelfeltételek megváltoztatása más bűncselekményt valósítana meg.

1.5. FELHASZNÁLT IRODALOM

- AMBRUS István (2014) *Egység és halmazat - régi dogmatikai kérdés, új megközelítésben.* SZTE ÁJK Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszék, Szeged, 2014.
- ANGYAL Pál (1939) *A csalás.* „A magyar büntetőjog kézikönyve 16.” Attila nyomda, Budapest, 1939.

- BAGI Dénes (1986) „A vagyoni elleni bűncselekmények” In: *A Büntető Törvénykönyv Magyarázata*. KJK, Budapest, 1986. 859-937. o.
- BATÓ Szilvia (2016) „Büntetést érdemlő cselekmény-e az uzsora” In: *Ad valorem*. Ünnepi tanulmányok Vida Mihály 80. születésnapjára (szerk.: Gál Andor – Karsai Krisztina). Iurispertus, Szeged, 2016. 19-33.
- EDVI ILLÉS Károly (1909) *A magyar büntetőtörvénykönyv magyarázata*. Harmadik, teljesen átdolgozott kiadás. Harmadik kötet. Révai, Budapest, 1909. vii + 688 o.
- FINKEY Ferencz (1902) *A magyar büntetőjog tankönyve*. Politzer, Budapest, 1902. xvi + 752 o.
- GÁL Andor (2016) „A jogos védelem szabályozási céljára vonatkozó elméletekről” *Jogtudomány Közlöny*, 2016/6. 328-338.
- GÁL István László / SINKU Pál (2008) Dinamikus és statikus pénzmosás - egy új tényállás kritikai elemzése *Magyar Jog*, 2008/3. 129-139. o.
- GELLÉR Balázs (2008) *A magyar büntetőjogi tankönyve I. Általános tanok* 2008. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2008.
- HEIL Fausztin (1897) „Hitelezési csalás” *Büntető Jog Tára*, XXXIV. k. (1897) 21. sz. 249-253. o.
- HOLLÁN Miklós (2013) „A büntetőtörvény értelmezése (és annak egységesítése), A büntetőtörvény (annak értelmezése) ...”, „Stádiumok” In: *Büntetőjog I. Általános rész*. Alapismeretek a közigazgatási szakemberképzés számára. Dialog-Campus, Budapest-Pécs, 2013. 62-63., illetve 186-202. o.
- KAUTZ Gusztáv (1881) *A magyar büntetőjog tankönyve*. Különös tekintettel a gyakorlati élet igényeire. Eggenberger, Budapest, 1881. iv + 679 o.
- KERESZTY Béla (1999) „A gazdasági bűncselekmények” In: *A magyar büntetőjog különös része*. (szerk.: Nagy Ferenc) Korona Kiadó, Budapest, 1999. 607-707. o.
- KULUNCICS T. (1883) „Csalás hitelnyerés céljából” *Büntető Jog Tára*, VI. k. (1883) 363-364. o.
- LÖW TOBIÁS (1880) *A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről (1878: 5. tc.) és teljes anyaggyűjteménye* (szerk.: Löw TOBIÁS). Második kötet. Pesti könyvnyomda, Budapest, 1880. viii+ 920. o.
- MADAI Sándor (2011) *A csalás büntetőjogi értékelése*. HVG-ORAC, Budapest, 2011.

- MÉSZÁROS Ádám (2015) „Ambrus István: Egység és halmazat - régi dogmatikai kérdés, új megközelítésben (Szeged: SZTE ÁJK Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszék 2014” *Állam- és Jogtudomány*, 2015/1., 113-119. o.
- MOLNÁR Gábor (2009) *Gazdasági bűncselekmények*. HVG ORAC, Budapest, 2009. 537 o.
- NAGY Ferenc (2008) *A magyar büntetőjog általános része*. HVG-ORAC, Budapest, 2008.
- PAPP László (1996) „A vagyoni elleni bűncselekmények” In: *A Büntető Törvénykönyv magyarázata* (szerk.: Györgyi Kálmán – Wiener A. Imre). KJK, Budapest, 1996. 645-720. o.
- RÓNAI Róbert / SALAMON Géza (1969) *A vagyoni elleni büntettek minősítési kérdései*. „Ügyészi Kiskönyvtár”. Legfőbb Ügyészség Titkársága, Budapest, 1969. 167 o.
- SZAKOLCZAI Árpád (1895): „Hitelezési csalás” *Jogtudományi Közlöny*, XXX. évf. (1895) 12. sz. 94-95. o.
- SZEGŐ Hugó (1905) „Hitelezési csalás” *Büntető Jog Tára*, L. k. (1905) 4. sz. 61-63. o.
- SZOMORA Zsolt: „A jogi tárgy funkciói és a jogtárgyharmonikus értelmezés” *Bűnügyi Szemle*, 2009/2. 11-17.
- SZOMORA Zsolt (2015) *Alkotmány és anyagi büntetőjog. A büntetőjog-alkalmazás alkotmányosságának egyes kérdései*. Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2015.
- TÓTH Mihály (2002) *Gazdasági bűnözés és bűncselekmények*. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2002.
- TÓTH Mihály (2013) „Az új Btk. bölcsőjénél” *Magyar Jog* 2013/9., 525-534. o.
- VARGA Zoltán (2004) *A gazdasági bűncselekmények*. In: Jakucs Tamás (szerk.): *A Büntető Törvénykönyv magyarázata*. KJK, Budapest, 2004. 1090. o.
- VARGHA Ferencz (1886) „Adalék a hitelezési csalás fogalmához” *Büntető Jog Tára*, XII. k. (1886) 7. sz. 104-106. o.